

VARUH
ČLOVEKOVIH
PRAVIC

Številka: 0103 - 2 / 2013 - 7 - KV
Datum: 04.02.2013

Jakob Presečnik, podpredsednik
Državni zbor Republike Slovenije
Šubičeva 4
1000 Ljubljana

DRŽAVNI ZBOR REPUBLIKE SLOVENIJE

Projeto:	12-02-2013	
Sifra:	000-04/13-5/1	
Povzivalci:		
EPK:	997-VI	EU:
Sign. zn.		
Kritični:		

Spoštovani,

v prilogi vam v skladu s tretjim odstavkom 43. člena Zakona o varuhu človekovih pravic pošiljam posebno poročilo Varuha človekovih pravic Zagovornik – glas otroka s prošnjo, da ga obravnavajo pristojna delovna telesa in Državni zbor RS.

Posebno poročilo je bilo 19. 11. 2012 objavljeno na spletni strani www.varuh-rs.si in do 10. 12. 2012 v javni razpravi, ki se je zaključila z okroglo mizo, posvečeno dnevu človekovih pravic. Skupne ugotovitve so že vključene v gradivo, posebej pa sta priloženi stališči Zveze prijateljev mladine Slovenije kot največje nevladne organizacije na področju otrokovih pravic in Zagovornika načela enakosti, ki sta se aktivno vključila v javno razpravo.

Predlagam, naj Državni zbor po opravljeni razpravi zadoži Vlado Republike Slovenije, da do konca leta 2013 pripravi poseben zakon, ki bo zagovorništvo otrok institucionaliziral in zagotovil enako dostopnost vsem otrokom v Sloveniji. Do sprejetja oziroma uveljavitve nove ureditve tega področja pa bi bilo smiselno projekt v dosedanji obliki podaljšati in glede na že ugotovljene potrebe razširiti (redna zaposlitev strokovnega in administrativnega delavca), saj bi njegova ustavitve povzročila nepopravljivo veliko škodo otrokom, ki se znajdejo v primežu nesporazumov med ljudmi, ki bi morali skrbeti za njihovo največjo korist.

Lep pozdrav,

Dr. Zdenka Čebašek Travnik
Varuhinja človekovih pravic

Posebno poročilo o projektu Zagovornik - glas otroka

Ljubljana, februar 2013

POSEBNO POROČILO VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC RS

ZAGOVORNIK – GLAS OTROKA

Pilotski projekt 2007–2012

Ljubljana, februar 2013

Posebno poročilo Varuha človekovih pravic RS
ZAGOVORNIK – GLAS OTROKA
Pilotski projekt 2007–2012

Ljubljana, februar 2013

Izdajatelj: Varuh človekovih pravic Republike Slovenije
Avtorica besedila: Mag. Martina Jenkole, vodja projekta
Pri pripravi poročila so sodelovali tudi:
dr. Zdenka Čebašek - Travnik; varuhinja in
Tone Dolčič, namestnik varuhinje

Uredila: Liana Kalčina
Oblikovanje naslovnice: Nataša Kuzmič
Lektorica: Nataša Purkat

Varuha človekovih pravic Republike Slovenije

Dunajska 56
1109 Ljubljana
Telefon: 01 475 00 50
Faks: 01 475 00 40
E-naslov: info@varuh-rs.si
Spletna stran: www.varuh-rs.si
Brezplačni klic in informacije: 080 15 30

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

342.726-053.2(497.4)

JENKOLE, Martina

Zagovornik - glas otroka : posebno poročilo Varuha človekovih pravic RS : pilotski projekt 2007-2012 / [avtorica Martina Jenkole]. - Ljubljana : Varuh človekovih pravic, 2012

ISBN 978-961-93381-1-7

1. Gl. stv. nasl.

264630784

VARUH
ČLOVEKOVIH
PRAVIC

Številka: 0103 - 2 / 2013 - 7 - KV
Datum: 04.02.2013

Jakob Presečnik, podpredsednik
Državni zbor Republike Slovenije
Šubičeva 4
1000 Ljubljana

Spoštovani,

v prilogi vam v skladu s tretjim odstavkom 43. člena Zakona o varuhu človekovih pravic pošiljam posebno poročilo Varuha človekovih pravic Zagovornik – glas otroka s prošnjo, da ga obravnavajo pristojna delovna telesa in Državni zbor RS.

Posebno poročilo je bilo 19. 11. 2012 objavljeno na spletni strani www.varuh-rs.si in do 10. 12. 2012 v javni razpravi, ki se je zaključila z okroglo mizo, posvečeno dnevu človekovih pravic. Skupne ugotovitve so že vključene v gradivo, posebej pa sta priloženi stališči Zveze prijateljev mladine Slovenije kot največje nevladne organizacije na področju otrokovih pravic in Zagovornika načela enakosti, ki sta se aktivno vključila v javno razpravo.

Predlagam, naj Državni zbor po opravljeni razpravi zadolži Vlado Republike Slovenije, da do konca leta 2013 pripravi poseben zakon, ki bo zagovorništvo otrok institucionaliziral in zagotovil enako dostopnost vsem otrokom v Sloveniji. Do sprejetja oziroma uveljavitve nove ureditve tega področja pa bi bilo smiselno projekt v dosedANJI obliki podaljšati in glede na že ugotovljene potrebe razširiti (redna zaposlitev strokovnega in administrativnega delavca), saj bi njegova ustavitev povzročila nepopravljivo veliko škodo otrokom, ki se znajdejo v primežu nesporazumov med ljudmi, ki bi morali skrbeti za njihovo največjo korist.

Lep pozdrav,

Dr. Zdenka Čebašek Travnik
Varuhinja človekovih pravic

Kazalo vsebine

Stran | 4

PREDGOVOR.....	6
I TEORETIČNI DEL	9
1. Temeljne podlage za postavitve zagovornika otroku.....	9
2. Analiza 12. člena KOP	11
a) 1. točka 12. člena.....	11
b) 2. točka 12. člena.....	12
c) Pravica otroka do lastnega mnenja v povezavi z drugimi členi KOP	13
II PREDSTAVITEV PROJEKTA ZAGOVORNIK – GLAS OTROKA	15
1. Obrazložitev osnovnih pojmov.....	15
2. Projekt Zagovornik – glas otroka	16
3. Aktivnosti za doseg cilja.....	18
4. Analiza stanja in prejetih pobud za postavitve zagovornika	19
5. Izkušnje in vtisi iz dosedanjih primerov zagovorništva	23
5.1 Spodbudne izkušnje.....	23
5.2 Težave in opozorila	24
6. O zagovorništvu – izjave in mnenja sodelujočih	25
6.1 Otroci kot uporabniki.....	25
6.2 Otroci o zagovornikih.....	26
6.3 Zagovorniki o zagovorništvu.....	27
6.4 Evalvacijska študija o zagovorništvu – elaborat Pedagoškega inštituta, 2008	28
III OD PROJEKTA DO FORMALNOPRAVNE UREDITVE ZAGOVORNIŠTVA.....	30
1. Obveza države, podpisnice KOP	30
2. Mnenja članov Skupine za izvedbo pilotskega projekta (SIPP)	31
2. Predlog Varuha človekovih pravic RS.....	36

IV	OBRAVNAVANI PRIMERI (Priloga)	38
1.	Deklica želi ostati v rejništvu	38
2.	Zahteva očeta po zamenjavi zagovornika otroku	38
3.	Otrokov glas sta ob pomoči zagovornice upoštevali tudi starši	40
4.	Mati mladoletnega dečka in njen pogled na delo zagovornice	41
5.	Zakaj zagovornica kljub postavljeni pooblaščenki	42
6.	Komisija upoštevala okrepljeni glas otroka	43
V	VIRI:	46
VI	Sporočila organizacij, pridobljenih v javni razpravi o poročilu	47

PREDGOVOR

Otroci so in morajo ostati ena osrednjih tem vsakega varuha ali varuhinje človekovih pravic. Čeprav v Sloveniji nimamo posebnega varuha otrokovih pravic, pa Varuh človekovih pravic RS zagotavlja, da se obravnavajo vse pobude, ki se tičejo s področja varovanja otrokovih pravic, vključujoč tudi mednarodne povezave in zaveze Slovenije na tem področju.

Stran | 6

Varuh človekovih pravic RS ocenjuje, da so otrokove pravice, ki jih določa Konvencija ZN o otrokovih pravicah, v Republiki Sloveniji zagotovljene na zadovoljivi ravni, kar pa seveda ne pomeni, da dosežene ravni ni mogoče izboljšati. Zato Varuh tudi vse zakonodajne spremembe na posameznih področjih ocenjuje tudi z vidika zagotavljanja otrokovih pravic in njihovega položaja. Družinski zakonik, ki na referendumu ni dobil podpore, bi po naši oceni izboljšal stanje zlasti na področju družinskih razmerij, kjer je država zelo omejena v svojih možnostih normativnega urejanja in oblastnega poseganja.

Krivice, ki jih otroci doživljajo znotraj svojih družin, ne morejo in ne smejo ostati skrite. Če smo z Zakonom o preprečevanju nasilja v družini dosegli, da se je obseg neodkritega nasilja znotraj družine zmanjšal, pa nismo naredili nobenega odločilnega koraka v smeri, da bi otrokom pomagali pri tem, da bi se slišal njihov glas v različnih postopkih, ki jih zadevajo. Številne zgodbe, ki nam jih posredujejo zagovorniki iz projekta Zagovornik – glas otroka, nam pričajo, da so otroci v sodnih postopkih prevečkrat prezrti, zapostavljeni ali ustraševani – vse to pa so razlogi, da njihova resnična volja ostaja neprepoznavna ali celo namenoma izključena iz procesa odločanja. S podobnimi težavami se srečujejo tudi v drugih državah EU, zato ne preseneča, da je eden od projektov Agencije EU za temeljne svoboščine (FRA), namenjen proučevanju pravic otrok v sodnih postopkih.

Ozko usmerjena pomoč otrokom v postopkih, ki jih zadevajo, pa naše pozornosti ne sme odvrniti od drugih problemov, ki so v zadnjem obdobju še posebej pereči. Gre za posebne okoliščine, povzročene z revščino, ki prinašajo nove oblike stisk in prizadenejo veliko število otrok in na katere se doslej kot država oziroma družba nismo dovolj pripravili.

Varuh želi s posebnim poročilom opozoriti na pravico otrok do svobodnega izražanja svojega mnenja v vseh zadevah v zvezi z njimi. Zato smo v skladu s tretjim odstavkom 43. člena Zakona o varuhu človekovih pravic pripravili posebno poročilo in predlagamo, da ga obravnavajo pristojna delovna telesa Državnega zbora ter poslanke in poslanci na seji Državnega zbora RS.

dr. Zdenka Čebašek-Travnik, varuhinja človekovih pravic

Tone Dolčič, namestnik varuhinje

mag. Martina Jenkole, vodja projekta

UVOD

Poročilo predstavlja delovanje pilotskega projekta Zagovornik – glas otroka (projekt), ki smo ga pri Varuhu človekovih pravic RS (Varuh) zasnovali v letu 2006, potekal pa naj bi v letih 2007 in 2008. Zaradi neučinkovitega odziva države projekt tudi v letu 2012 še vedno poteka pod okriljem Varuha.

Stran | 7

S projektom želimo postaviti temelje zagovorništva in spodbuditi:

- da se otroka postavi v vlogo subjekta v vseh postopkih, ki ga zadevajo,
- da se sliši njegov glas v pravem pomenu besede,
- da se mu za krepitev njegovega položaja in dopolnitev njegovih zmožnosti omogoči zastopanje, kar je pogoj za uresničitev njegovih pravic, in
- da država izpolni svojo zavezo za formalnopravno ureditev zagovorništva za otroke.

Namen poročila je prikazati teoretične podlage, potek projekta, aktivnosti in analizo ter ugotovitve, ki so pomembne za razumevanje delovanja sistema zagovorništva otrok v Sloveniji. Iz poročila je razvidno, da je pripravljeno vse potrebno za umestitev zagovorništva v zakonodajo (Družinski zakonik ali samostojni zakon) in za postavitev neodvisnega inštituta zagovorništva.

S prikazom dosedanjega dela in z mnenji sodelujočih pri projektu želimo prikazati delovanje projekta iz različnih zornih kotov in državo, podpisnico Konvencije o otrokovih pravicah (KOP), opozoriti, da je skrajni čas, da projekt končno preide v formalnopravno ureditev zagovorništva.

Pravna podlaga za postavitev zagovornika so Ustava Republike Slovenije, Konvencija o otrokovih pravicah (KOP), Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic (MEKUOP) in Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR).

Po slovenski pravni ureditvi (prvi odstavek 117. člena in 118. člen ZZZDR) otrok pridobi poslovno sposobnost z 18. letom starosti. S 15. letom starosti pridobi delno poslovno sposobnost, razen v družinskopravnih postopkih, ko je otroku, ki je dopolnil 15 let ter je sposoben razumeti pomen in posledice svojih dejanj (409. člen Zakona o pravdnem postopku), priznana popolna poslovna sposobnost. V zadevah, v katerih nima popolne poslovne sposobnosti, otroka v postopkih zastopajo starši oziroma skrbniki.

Tako kot so starši primarno odgovorni za varovanje pravic in koristi otroka, tako imajo tudi pravico in dolžnost pomagati svojemu otroku, kadar je v stiski, in ga ustrezno zastopati. Pri tem morajo upoštevati otrokovo mnenje v skladu z njegovo starostjo in zrelostjo ter ob zastopanju izhajati iz dejstva, da morajo biti koristi otroka poglavito vodilo vsem vpletenim.

Ko je med starši izrazit spor ali ko je iz ravnanja staršev ali skrbnika razvidno, da sami niso več sposobni oceniti koristi otroka in ravnajo otroku v škodo, je zaradi varovanja pravic in koristi otroka nujno otroku omogočiti podporo z ustreznim zastopanjem in omogočiti, da se ga v skladu z določili KOP in MEKUOP obravnava kot osebo z vsemi človekovimi pravicami.

V Sloveniji pa se žal še vedno največkrat vztraja pri stališčih, da se otrokove pravice uresničujejo prek tistega, »ki ve«, kaj je za otroka najboljše. Zaradi tega imata mnenje in hotenje otroka pri tem zanemarljivo težo, kar pomeni zanemarjanje otrokovega polnopravnega statusa, ki mu ga dajeta tudi in še zlasti omenjeni konvenciji.

Zato smo se odločili, da s projektom Zagovornik – glas otroka dorečemo način sodelovanja otroka v zadevah, ki se ga tičejo. Ob tem smo velik poudarek namenili dodatnemu izobraževanju in ozaveščanju, saj se zavedamo, da **sodelovanje z otrokom zahteva novo socialno učenje**, ne le kandidatov za zagovornike, ampak **celotne družbe, tudi staršev**. Hkrati smo v okviru projekta poskušali odgovoriti na vprašanja, kako zagovornika umestiti v zakonodajo in določiti protokol ravnanja.

Stran | 8

Ne glede na to, koliko smo dosegli želene cilje, se zavedamo, da je uspešnost zagovorništva najbolj odvisna od zagovornika/-ce (zagovornik) kot osebe, ki poleg za ta namen potrebnih osebnostnih lastnosti in ustrezne strokovne izobrazbe nujno potrebuje dodatno usposabljanje s pridobivanjem znanj z različnih področij in supervizijo. Tako bo zagovornik znal razumeti težave otroka, ko bo ta o njih spregovoril, slediti njegovim potrebam in interesom in ga ustrezno zastopati, da bo slišan njegov glas. Da bo zagovornik lahko svoje delo kakovostno opravljal in bo dostopen vsem otrokom, **ne sme biti delovanje zagovorništva odvisno le od dobre volje posameznikov, ampak ga je treba formalnopravno urediti**. Glede na to, da je Slovenija podpisnica KOP, je to njena dolžnost in obveza. Utemeljitev te trditve podrobno predstavljamo v teoretičnem delu poročila.

I TEORETIČNI DEL

1. Temeljne podlage za postavitve zagovornika otroku

Združeni narodi (ZN) so že v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah razglasili, da so otroci upravičeni do posebne skrbi in pomoči. Za pravice otroka je v razvoju mednarodnopravne ureditve človekovih pravic pomemben napredek Konvencija o otrokovih pravicah (KOP), ki jo je Generalna skupščina ZN sprejela 20. novembra 1989. Ta konvencija opredeljuje otrokove pravice tako, da upošteva otrokovo osebnost in njegovo identiteto. KOP, ki je močan mednarodni instrument ureditve in hkrati ogrodje vseh dejavnosti v zvezi z otroki, se v skladu z 8. členom Ustave Republike Slovenije v naši državi uporablja neposredno.

Stran | 9

Otroci po Ustavi RS (56. člen) uživajo posebno varstvo in skrb. To posebno varstvo državo zavezuje, da z ustreznimi ukrepi zagotovi ustrezen pravni položaj otroka in s tem tudi uveljavitev njegovih pravic.

Republika Slovenija se je k posebni skrbi za otroka zavezala tudi z nasledstvom KOP in ratifikacijo Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic (MEKUOP), pri čemer je pomembno vedeti, da KOP v ospredje vseh postopkov postavlja interes otroka, ga obravnava kot samostojnega nosilca pravic in zahteva okrepitev njegovega položaja v postopku. Prednost takšne ureditve je v tem, da izhaja iz pravic otroka, in ne iz pravic staršev, s tem pa omogoča, da se otroka obravnava kot subjekt v različnih pravnih razmerjih. Letos mineva že 23 let od sprejetja KOP, vendar ugotavljamo, da njeno uresničevanje tudi v Sloveniji še ni zagotovljeno v celoti. Ob iskanju različnih možnosti za pomoč otrokom se premalo upošteva drugačnost njihovega čutenja in dožemanja stvarnosti, čeprav bi bilo treba uporabiti njihov pogled in upoštevati njihovo mnenje, seveda v skladu z njihovo zrelostjo in sposobnostjo. Le z upoštevanjem vsega naštetega so ustvarjeni pogoji za njihovo aktivno vključevanje v različne postopke.

Cilj MEKUOP je predvsem uresničitev 4. člena KOP, ki državam pogodbenicam nalaga, da sprejmejo ustrezne zakonodajne, upravne in druge ukrepe za uresničitev s KOP priznanih pravic otroka. Osnovni cilj evropske konvencije je:

- v korist otrok spodbujati njihove pravice,
- otrokom priznati procesne pravice in
- otrokom omogočiti uresničevanje teh pravic tako, da so otroci sami ali prek drugih oseb ali organov obveščeni in jim je dovoljeno, da pred pravosodnimi organi sodelujejo v postopkih, ki jih zadevajo.

Iz drugega poglavja MEKUOP izhaja, da morajo pristojni organi otroku po notranjem pravu v postopkih, ki ga zadevajo, z zadostno stopnjo razumevanja zagotoviti naslednje procesne pravice:

- pravico do obveščenosti in izražanja lastnega mnenja (3. člen),
- pravico zaprositi za imenovanje posebnega zastopnika (4. člen),
- druge možne procesne pravice (5. člen).

Konvenciji dajeta širok razpon meril za zaščito telesnih, duševnih, čustvenih, socialnih in vedenjskih razvojnih potreb otrok. Na kratko: zavezujeta nas, da otroke obravnavamo kot osebnosti, ki so sposobni oblikovati in izražati svoje mnenje, sodelovati v postopkih odločanja in vplivati na rešitve; le način je treba prilagoditi njihovi starosti in zrelosti. Obveza Republike Slovenije kot podpisnice KOP je, da pravice otrok, izražene v omenjenih konvencijah, prek svojih organov (končno) implementira v vsakdanje življenje.

Stran | 10

Podrobneje predstavljamo 3. in 12. člen KOP

3. člen KOP – Korist otroka:

*Pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, ne glede na to, ali jih opravljajo državne ali zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, **naj bodo glavno vodilo otrokove koristi.***

Države podpisnice se zavezujejo, da bodo otroku zagotovile takšno varstvo in skrb, kakršna je potrebna za njegovo blaginjo, upoštevaje pravice in dolžnosti staršev, zakonitih skrbnikov ali drugih posameznikov, ki so zakonsko odgovorni za otroka; in da bodo v ta namen sprejele vse ustrezne zakonodajne in upravne ukrepe.

Države pogodbenice bodo zagotovile, da se bodo ustanove, zavodi in službe, ki so odgovorne za skrb ali varstvo otrok, prilagodile normam, ki so jih predpisale pristojne oblasti, še posebej glede varnosti, zdravja ter števila in usposobljenosti osebja, prav tako pa tudi zagotovile ustrezen nadzor.

Osrednje načelo KOP »korist otroka« nas zavezuje, da morajo biti pri vseh razmerjih in primerih v zvezi z otroki otrokove koristi temeljno vodilo, zato spadajo tudi na začetek vsakega razmišljanja o pravnem položaju otroka. Enako velja za zakonodajo in v njej določene postopke, ki zadevajo otroka. Zahteva, da je temelj varstva otroka njegova korist, je naslovljena na:

- državne in zasebne ustanove,
- sodišča,
- upravne organe,
- zakonodajalca in
- zlasti na otrokove starše (18. člen KOP).

12. člen KOP – Otrok kot subjekt v postopkih:

Otroku, ki je sposoben izoblikovati lastno mnenje, države podpisnice jamčijo pravico do prostega izražanja teh mnenj o vsem, kar je v zvezi z otrokom; o tehtnosti izraženih mnenj pa se presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo.

V ta namen bo otroku še posebej omogočena možnost zaslišanja v katerem koli sodnem ali upravnem postopku, ki je v zvezi z otrokom, bodisi neposredno bodisi

prek zastopnika ali ustreznega organa, na način, ki je v skladu s procesnimi pravili notranje zakonodaje.

Ta člen na področju zagotavljanja otrokovih pravic ne dovoli slepomišljenja in obravnavanja otroka kot nekaj neobogljenegega – torej le kot objekt pravic, ki sam ne ve, kaj hoče, ampak nalaga državam podpisnicam, naj otroka obravnavamo kot polnovredno človeško bitje.

Pravica otroka, da je slišan, se mora obravnavati zelo resno, saj je ena izmed temeljnih vrednot konvencije. Ker se v praksi srečujemo s številnimi težavami in različnimi pogledi na to pravico otroka, bomo 12. člen podrobneje predstavili, da bi ga bolje razumeli in učinkovito uresničevali v praksi za vsakega otroka.

Stran | 11

2. Analiza 12. člena KOP

(Povzeto po: Committee on the Rights of the Child, 51. zasedanje, Ženeva, 25. maj–12. junij 2009, Splošni komentar št. 12 (2009): Pravica otroka, da je slišan.)

a) 1. točka 12. člena

»sposoben/-na oblikovati lastno mnenje«

Pravica otroka, da je slišan, mora biti zagotovljena vsakemu otroku, ki je »sposoben oblikovati lastno mnenje«. Ta zapis ne sme biti omejitvev, ampak obveza, da se ugotovi otrokova sposobnost za izražanje lastnega mnenja. Ne smemo le predvidevati, da glede na starost ali sposobnosti tega ni zmožen. Zato ni starostne omejitve in ni otrok tisti, ki bi moral najprej dokazati svojo sposobnost. Seveda pa je pravica otroka do izražanja lastnega mnenja zanj pravica, in ne obveza. To pravico je treba zagotoviti tudi v primerih, ko je mnenje otroka težje pridobiti, na primer pri otrocih s posebnimi potrebami in iz drugega jezikovnega okolja.

»države podpisnice jamčijo«

Države podpisnice so zavezane sprejeti vse potrebne ukrepe za polno **zagotovitev** možnosti vsem otrokom, da svobodno izrazijo svoje mnenje. Ta obveza pomeni:

- zagotavljanje mehanizmov za pridobitev mnenja otroka v vseh zadevah, ki se ga tičejo in
- zavezo, da se mnenje otroka jemlje resno.

»pravica do prostega izražanja mnenj«

»Prosto« pomeni, da mora imeti otrok možnost svobodno izražati svoje mnenje, brez vsakršnega pritiska, in se tudi svobodno odločiti, ali želi povedati svoje mnenje ali ne. Pomeni tudi to, da otrok ne sme biti manipuliran ali pod vplivom ali pritiskom, pri tem pa se vedno nanaša na otrokovo lastno perspektivo, kar pomeni, da ima otrok pravico, da izraža svoje mnenje, in ne mnenj drugih (pomembnih odraslih).

Država mora zagotoviti pogoje za izražanje mnenja vsakemu otroku, prilagojeno njegovi osebnosti, posebnostim, trenutnim razmeram in okolju, v katerem se otrok počuti varno in kar najbolj prijetno, ko izraža svoje mnenje.

»o vsem, kar je v zvezi z otrokom«

Države podpisnice morajo zagotoviti, da je otrok zmožen izraziti svoje mnenje »o vsem, kar je v zvezi z njim«. To je široka opredelitev in zato ne sme biti nobenih razglabljanj o tem, koliko se neka zadeva tiče otroka. Ta osnovni pogoj se mora spoštovati vedno in dosledno.

Stran | 12

»o tehtnosti izraženih mnenj se presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo«

Mnenje otroka je treba »presojati v skladu z njegovo starostjo in zrelostjo«. Presojanje pa se ne sme začeti šele po pridobitvi mnenja otroka, ampak že ob pripravi pogojev za pogovor z njim. Pogovor je treba izvesti prilagojeno njegovi starosti in zrelosti, saj mu le tako omogočimo, da bo lahko resnično oblikoval svoje mnenje.

b) 2. točka 12. člena

»možnost zaslišanja v katerem koli sodnem ali upravnem postopku, ki je v zvezi z otrokom«

S to pravico država podpisnica otroku zagotavlja možnost, da poda svoje mnenje »v katerem koli sodnem ali upravnem postopku, ki je v zvezi z njim«. Ta pravica se nanaša na vse postopke v zvezi z otrokom, kot so razvezni postopki, odločanje o stikih, rejništvo, posvojitve, skrbništvo, ali ko je otrok kot žrtev zanemarjanja, psihičnega ali fizičnega nasilja, spolne zlorabe, ali potrebuje zdravstveno oskrbo, zavodsko varstvo, izobraževanje, ali pa gre za otroke brez spremstva, otroke begunce idr.

Država mora spodbujati uvajanje usposabljanja vseh, ki odločajo v teh postopkih, naj bo to v sodnih ali upravnih postopkih, saj ima lahko neustrezen pristop do otroka ali neustrezen odnos do mnenja otroka nepopravljive posledice zanj.

Mnenje otroka namreč ne more biti realno, če okolje nanj ni ustrezno pripravljeno, je neobčutljivo in zato za otroka tuje in sovražno. Posebno pozornost je treba nameniti zagotavljanju in posredovanju informacij na otroku prijazen način, nuditi ustrezno podporo in zastopanje, zagotoviti ustrezno dodatno usposabljanje osebja (zagovornikov otroka, sodnikov, odvetnikov in drugih strokovnih delavcev), ustrezno opremo sob za pogovor z otrokom, ustrezna oblačila sodnikov, ločene čakalnice idr.

»bodisi neposredno bodisi prek zastopnika ali ustreznega organa«

Ko se otrok strinja, da želi povedati svoje mnenje, mora imeti možnost izbire, da to pove neposredno ali prek zastopnika ali ustreznega organa. Zastopnik so lahko starši, ko pa starši ne morejo ali ne zmorejo ustrezno zastopati koristi otroka, ga lahko zastopa zagovornik – glas otroka (zagovornik), ki mora imeti ustrezna dodatna znanja in izkušnje pri delu z otroki.

Zastopnik (starši ali zagovornik) se mora zavedati, da zastopa izključno interese otroka in nikogar drugega. Pravila oziroma standardi dela zastopnika otroka morajo biti jasni in nedvoumni.

»na način, ki je v skladu s procesnimi pravili notranje zakonodaje«

Možnost zastopanja mora biti izvedena na način, ki je v skladu s procesnimi pravili notranje zakonodaje. Tega se ne sme interpretirati kot omogočanje procesni zakonodaji, da bi omejevala ali preprečevala uživanje te osnovne pravice otroka. Pomeni prav nasprotno, države podpisnice spodbuja k podreditvi osnovnim načelom poštenosti in nepristranskosti postopkov.

Stran | 13

c) Pravica otroka do lastnega mnenja v povezavi z drugimi členi KOP

Obravnavani 12. člen je povezan z vsemi drugimi členi konvencije, ki ne morejo biti polno uresničeni, če otrok ni upoštevan kot subjekt s svojimi pogledi na pravice in njihovo uresničevanje.

12. in 5. člen

Upoštevanje razvojnih sposobnosti otroka je izrednega pomena, saj se mora vodenje staršev zmanjšati oziroma prilagajati starosti in razvojnim sposobnostim otroka.

12. in 3. člen

Namen 3. člena je zagotovitev, da bodo pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, ne glede na to, ali jih opravljajo državne ali zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, glavno vodilo otrokove koristi. To pomeni, da moramo v vseh aktivnostih v zvezi z otrokom upoštevati korist otroka. Država mora torej uvajati korake za zagotovitev, da se največja korist otroka obravnava zelo resno. Eden izmed teh korakov je vsekakor mnenje otroka.

Gre za dopolnjevanje oziroma prepletanje vloge dveh osnovnih načel: prvo uveljavlja zahteve za upoštevanje največje koristi otroka, drugo pa omogoča metodologijo za doseg cilja – dati glas otroku. Ne moremo govoriti o največji koristi otroka, če nismo upoštevali otrokovega glasu – s 3. členom se torej okrepi funkcionalnost 12. člena v vseh odločitvah, ki vplivajo na življenje otroka.

12. in 6. člen

Pravica do nediskriminacije **zagotavlja vsakemu otroku vse človekove pravice**, vključno s pravicami, ki jih zagotavlja KOP. Država podpisnica mora torej prav vsakemu otroku (vključno z otroki s posebnimi potrebami) zagotoviti pravico do izražanja lastnega mnenja. Žal se v praksi to ne izvaja. Za doseg tega cilja je nujno izvesti posebna dodatna izobraževanja ali v nekaterih primerih pomoč, kar bi resnično omogočilo prav vsakemu otroku, da izrazi svoje mnenje.

12., 13. in 17. člen

13. člen zagotavlja pravico do svobode izražanja, 17. člen pa dostop do informacij. Ta člena sta pomembna zlasti za uresničitev otrokove pravice do lastnega mnenja. Otrokom omogočata, da so subjekti pravic in skupaj z 12. členom zahtevata uresničevanje teh pravic v njihovem imenu v skladu z njihovimi razvojnimi zmožnostmi.

Pravico do svobode izražanja (**13. člen**) pogosto zamenjujejo z 12. členom, čeprav sta pravici zelo različni, saj pravica do svobode izražanja obsega prosto iskanje, sprejemanje in širjenje vsakvrstnih idej in informacij skozi različne medije. Vsekakor pa uresničitev te pravice pripomore k oblikovanju okolja za upoštevanje pravice otrok do izražanja njihovega mnenja skladno z 12. členom, saj prispeva h krepitvi otrokovih sposobnosti za izražanje lastnega mnenja.

Stran | 14

Izpolnitev otrokove pravice do informacij skladno s **17. členom** je pogoj za uresničitev pravice do izražanja mnenja, saj je dostop do informacij v skladu z njihovimi razvojnimi zmožnostmi v vseh zadevah, ki se jih tičejo, zanje izrednega pomena. V skladu s **17. in 42. členom KOP** bi morale države podpisnice izobraževanje o otrokovih pravicah vnesti v šolski kurikulum.

II PREDSTAVITEV PROJEKTA ZAGOVORNIK – GLAS OTROKA

Stran | 15

1. *Obrazložitev osnovnih pojmov*

Zagovorništvo je funkcija zastopanja, ki pomeni govoriti v imenu drugega oziroma zagovarjati njegovo korist.

Zagovornik je tisti, ki zastopa, posreduje ali govori namesto drugega (v našem primeru otroka ali mladostnika) – je njegov glas:

- zagotavlja neodvisnost in zaupnost v odnosu z otrokom,
- pomoč ponudi le tistim otrokom, ki to želijo, in tedaj, ko to potrebujejo,
- sodelovanje z otrokom gradi na odnosu, in ne na »vedeti in znati«,
- otroku ponudi vse relevantne informacije, ga podpira v njegovem sprejemanju, predpostavljajanju in razumevanju teh informacij,
- zastopa mnenje otroka,
- skrbi, da se ob sprejemanju odločitev mnenje otroka ne ignorira,
- nikoli ne sklepa o tem, koliko je otrok sposoben oblikovati svoje mnenje, ampak odkriva njegova občutja, poglede in mnenja,
- je »tam«, pripravljen, ko ga otrok potrebuje, in ga seznanja z možnostmi izbire.

Temeljna naloga zagovornika je opolnomočenje otroka ali mladostnika (otrok), kar pomeni, da otrok končno nastopa v vlogi subjekta v polnem pomenu besede – z vsemi pravicami, ki mu pripadajo. Zagovornik ne govori o tem, kaj je najboljša za otroka, ampak omogoča, da je otrok seznanjen z informacijami, ki zadevajo njegovo življenje, in o njih lahko izrazi svoje mnenje. Tako ga ščiti pred zlorabo in slabo prakso. Prepogosto smo lahko spremljali primere, ko se je v številnih in pogosto tudi dolgotrajnih postopkih sprejemalo za otroka pomembne odločitve, ne da bi bil ta kakor koli vključen, kot da je le predmet obravnave, in ne njen subjekt. Otroka se ni slišalo, čeprav je na različne načine opozarjal nase in poskušal povedati svoje mnenje. Takšna ignoranca otroka ni sprejemljiva in jo je nujno odpraviti.

Neodvisni inštitut zagovorništva

Zagovorništvo otrok mora voditi neodvisen inštitut z mrežo strokovno usposobljenih zagovornikov po vsej Sloveniji, ki bodo dostopni vsakemu otroku v stiski in bodo resnično zastopali samo otroka. Otroku mora dajati oporo v tem, da bodo njegove pravice spoštovane, da bodo njegovi pogledi in želje slišane in upoštevane. V ta namen morajo biti določeni standardi, ki pomagajo zagovorniku pri njegovem delu v korist otroka, otroku (tudi staršem in drugim vpletenim) pa sporočajo, kako zagovorništvo poteka. Poudarek je na zaupnosti, ki naj bo najpomembnejši del odnosa med otrokom in zagovornikom, ki mora temeljiti na medsebojnem spoštovanju. Standardi postavljajo jasna pravila o tem, koga zagovornik zastopa, za koga je odgovoren in komu odgovarja. Zagovorništvo mora torej temeljiti na **neodvisnosti in zaupnosti**, ki morata biti sestavni del podajanja informacij, nasvetov in podpore.

Stran | 16

2. *Projekt Zagovornik – glas otroka*

Z namenom okrepitve otroka z zagovornikom takrat, ko je to potrebno (v primerih, ko ga starši ne morejo ali ne zmorejo ustrezno zastopati), se je pod okriljem Varuha človekovih pravic RS v sodelovanju z vladnimi, nevladnimi organizacijami in predstavnikom otrok in mladih oblikovala delovna skupina, ki smo jo poimenovali Skupina za izvedbo pilotskega projekta (SIPP) in je leta 2007 začela izvajati projekta Zagovornik – glas otroka. Skupino sestavljajo predstavniki Belega obročja Slovenije, centrov za socialno delo Ljubljana Moste - Polje, Ljubljana Šiška, Nova Gorica, Sežana, ministrstev za delo, družino in socialne zadeve, za notranje zadeve, za pravosodje, Mladinskega doma Jarše, Pravno-informacijskega centra nevladnih organizacij – PIC, predstavnik otrok in mladih, Skupnosti centrov za socialno delo Slovenije, Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše, Varuha človekovih pravic RS, Zveze prijateljev mladine Slovenije. Med potekom projekta sta prenehali sodelovati NVO Seecran in Center za korekcijo sluha in govora iz Portoroža.

Po analizi stanja in dotedanjih ugotovitev je SIPP ugotovila, da je za dosego postavljenega cilja najustreznejše, da se v letih 2007 in 2008 na podlagi pilotskega projekta Zagovornik – glas otroka postavi temelje za umestitev zagovornika v slovensko zakonodajo oziroma v takrat nastajajoči Družinski zakonik.

Organizacijska zasnova projekta

SIPP se sestaja enkrat na mesec in je razdeljena v podskupine:

- Operativna skupina: vodja projekta in vodje podskupin,
- Skupina za izobraževanje,
- Skupina koordinatork,
- Skupina za formalnopravna vprašanja,
- Skupina za promocijo in financiranje.

Partnerji v projektu in dejavnostih projekta so:

- Varuh človekovih pravic RS (Varuh),
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ),
- Fakulteta za socialno delo (FSD),
- Pravno-informacijski center nevladnih organizacij (PIC).

Namen projekta

Stran | 17

Namen projekta je z delovanjem zagovornikov zagotoviti učinkovito izvajanje pravice otrok, da imajo v vseh postopkih, procesih in dejavnostih, ki jih zadevajo, možnost izraziti svoje mnenje in spremljati, kako se to dejansko upošteva:

- zagotoviti aktivno sodelovanje otrok v procesih odločanja,
- zagotoviti pravico otrok, da so seznanjeni s pomenom in posledicami postopkov, procesov in dejavnosti, ki jih neposredno zadevajo,
- okrepiti njihov položaj in procesne pravice v postopkih, ki jih zadevajo.

Cilji projekta

- Izoblikovanje in postavitve modela zagovornika otrokovih pravic.
- Z vzpostavitvijo mreže usposobljenih zagovornikov po vsej Sloveniji omogočiti dostopnost in aktivno sodelovanje otrok v zadevah, ko starši ne morejo ali ne zmorejo učinkovito zastopati njihovih interesov.
- Oblikovanje protokolov ravnanja v procesu zagovorništva.
- Umestitev zagovorništva v zakonodajo (Družinski zakonik ali samostojni zakon).
- Postavitev oziroma ustanovitev neodvisnega inštituta zagovorništva.

Obseg

Prvotno je bilo predvideno, da bo (pilotski) projekt potekal le v letu 2007 in 2008 na petih projektnih lokacijah: v Centru za korekcijo sluha in govora v Portorožu ter na območjih centrov za socialno delo Ljubljana Moste - Polje, Ljubljana Šiška, Nova Gorica in Sežana.

Številni pereči primeri, opozarjanja strokovnjakov in prošnje nekaterih staršev so nas spodbudili k odločitvi, da postavimo zagovornike tudi otrokom zunaj prvotno načrtovanih območij. Projekt smo začeli širiti po vsej Sloveniji, in sicer v letu 2009 samo za deset otrok zunaj omenjenih območij, od leta 2010 pa postopno čedalje več. Ob tem smo še zlasti v letih 2010 do 2011 čakali na sprejetje Družinskega zakonika, ki naj bi po zagotovitvi MDDSZ prinesel utemeljitev zakonske ureditve zagovornika otroka.

Glede na končno odločitev glede Družinskega zakonika, ki je v 186. členu zagotavljal pravico otroka do zagovornika in predvideval ureditev zagovorništva s posebnim zakonom, smo se morali odločiti za podaljšanje projekta. Le tako smo lahko preprečili ustavitev aktivnosti zagovornikov.

3. **Aktivnosti za dosego cilja**

Priprava podlage za potek projekta:

- izdelava organizacijske sheme projekta,
- izdelava finančnega načrta kot podlaga za pridobitev finančnih sredstev za plačilo aktivnosti in storitev ter spremljanje porabe sredstev,
- oblikovanje etičnega kodeksa in nekaterih osnovnih dokumentov,
- dogovori s partnerji v projektu,
- priprava izobraževalnega programa in meril za izbor kandidatov za zagovornike,
- oblikovanje standardov,
- oblikovanje kriterijev za izpite za pridobitev certifikata in za spremljanje nadaljnjega usposabljanja zagovornikov,
- oblikovanje načina spremljanja dela zagovornikov,
- smernice za promocijo projekta,
- smernice za postavitve in delo koordinatorjev z namenom približati zagovornika otroku v njegovem okolju (vidik dostopnosti),
- spremljajoče aktivnosti in
- izdaja publikacij.

Stran | 18

Vzpostavljanje lokalnih struktur

- V letih 2007 in 2008 smo organizirali izobraževanje zagovornikov iz petih že omenjenih območij, od leta 2009 pa izobraževanje poteka tudi zunaj teh.
- Širitev koordinacije zagovorništva: na območjih delo vodijo območni koordinatorji, povezani z glavnim koordinatorjem pri Varuhu.
- Trenutno imamo sedem od predvidenih deset koordinatorjev za vso Slovenijo.

Usposabljanje kandidatov za zagovornike:

- to poteka v sodelovanju s FSD in številnimi strokovnjaki posamezniki,
- obseg izobraževanja: 50 ur pouka in dva dvodnevna posveta (predavanja in delavnice) – obvezna je 80-odstotna prisotnost,
- supervizija: enkrat na mesec pred izpitom, obvezna 80-odstotna prisotnost,
- vključevanje v intervizijo je priporočljivo vsaj vsak drugi mesec,
- vodenje prvega primera poteka pod mentorstvom (po vsakem srečanju se napiše poročilo, potekajo tudi razprave s koordinatorjem, vodjo projekta in na supervizijah),
- izpit: obsega preverjanje teoretičnega znanja in pisno nalogo – opis primera (približno 20 strani) ter ustni zagovor pred komisijo na FSD,
- supervizija in intervizija sta obvezni tudi po izpitu, še zlasti za aktivne zagovornike.

Seznam vseh zagovornikov je v času projekta pri Varuhu.

Delovanje zagovornikov:

- postavitve zagovornika je mogoča s soglasjem staršev ali z odločbo pristojnega centra za socialno delo,
- pri izbiri zagovornika se upoštevajo zlasti geografska bližina otroku, strokovna usposobljenost glede na vrsto problema in nevpletenost v dotedanje obravnavanje,
- zagovornik se z otrokom predvidoma sestaja enkrat na teden ob določenem času in na določenem kraju,
- delo in spremljanje posameznega primera poteka po protokolu, določenem posebej za ta namen (gl. prilogo),
- delo zagovornika se spremlja s poročili, pogovori, na superviziji in interviziji,
- zagovornik ima po potrebi možnost osebnih stikov z vodjo projekta in koordinatorji, po e-pošti tudi z nekaterimi drugimi (vzpostavljena mreža sodelovanja).

Stran | 19

Vmesne in končne evalvacije:

- te so namenjene spremljanju in popravkom v okviru projekta,
- evalvacijo po dvoletnem poteku projekta je opravil Pedagoški inštitut, ki je ugotovil, da praktično delo zagovornikov v okviru projekta uspešno poteka – otroci ob pomoči zagovornika postajajo subjekt v procesu reševanja svojih življenjskih problemov.

Finančna podpora (struktura) projektu

V letih 2006 in 2007 je projekt potekal:

- na podlagi brezplačnega dela vseh članov SIPP in zunanjih predavateljev, ob finančni podpori Varuha (za materialna sredstva, organizacijo posveta v DZ 2006, plačilo zbornika),
- ob prispevku MDDSZ za plačilo supervizije,
- ob finančnem prispevku društva Beli obroč Slovenije za potne stroške,
- ob brezplačnem nudenju prostorov FSD in potrdil za opravljene izpite.

Od leta 2008 do 2012:

- so bila odobrena sredstva iz proračuna Republike Slovenije. Podrobnejša poraba sredstev je prikazana v letnih poročilih Varuha – podprogram Urad zagovornikov otrok (v letnem poročilu za leto 2011 na strani 394),
- je bil določen prispevek Varuha in FSD kot partnerjev v projektu v skladu z Dogovorom o sodelovanju pri pilotskem projektu.

4. Analiza stanja in prejetih pobud za postavitve zagovornika

V času priprave tega poročila (maj 2012) imamo **88 zagovornikov**, in sicer 56 aktivnih, osem jih je v mirovanju (porodniški dopust, preobremenjenost) in 24 kandidatov za zagovornike, ki so v maju 2011 šele končali izobraževanje. Ti kandidati bodo izpit za zagovornike lahko opravljali šele v jesenskem roku leta 2012, ker se morajo za izpolnjevanje pogojev za izpit udeležiti najmanj osem supervizij (enkrat na mesec), opraviti primer zagovorništva pod mentorstvom in izpit. Nekaj zagovornikov je tudi odstopilo; nekateri zaradi dolgotrajnosti

poteka projekta in negotovosti ob tem, drugi zaradi preobremenjenosti, nekateri pa so ugotovili, da to ni delo zanje.

Zagovornik, ki je postavljen nekemu otroku s soglasjem staršev ali z odločbo CSD, je po vsakem srečanju zavezan koordinatorju in vodji projekta posredovati poročilo, na podlagi katerega se rešujejo morebitne dileme in posredujejo potrebna pojasnila. Ob koncu srečanj zagovornik skupaj z otrokom oblikuje mnenje, ki ga želi otrok posredovati.

Stran | 20

Do leta 2012 smo **zagovornika postavili 237 otrokom**, s širjenjem mreže zagovornikov vsako leto več, tako v letu 2011 kar 65 otrokom. V letu 2012, do novembra pa 58 otrokom. 21 otrokom zagovornika nismo postavili zaradi nesoglasja enega od staršev. Pobud za postavitve zagovornika smo prejeli veliko več, vendar zagovornika nismo mogli vselej postaviti (če ni bilo soglasja obeh staršev, če niso bili izpolnjeni pogoji za postavitev idr.). Razveseljivo pa je, da v nekaterih primerih zagovornika ni bilo treba postaviti, saj so starši v pogovorih ob pridobivanju soglasja spoznali, da so zaradi lastnih težav spregledali stisko otroka in so začeli sodelovati v korist otroka.

V nadaljevanju predstavljamo nekaj podatkov, iz katerih je nekoliko razvidno, kako velike so potrebe za postavitev zagovornika, število dosedanjih zagovorništev je pokrilo le manjši del teh potreb. Žal podrobnejših podatkov, ki bi prikazali celotno stanje, nimamo, saj vsak organ vodi le svoje evidence.

Po podatkih policije letno ugotovijo, da je skoraj 5.000 otrok, starih do 18 let, žrtev različnih kaznivih dejanj. To so otroci, ki so kot žrtve opredeljeni v kazenskih ovadbah, poslanih na tožilstva; obravnavanih primerov in s tem tudi otrok pa je približno 20 odstotkov več. To so primeri, ki jih je policija končala s poročilom, največkrat zato, ker ji ni uspelo potrditi oziroma dokazati kaznivega dejanja ali pa ravnanje storilca ni doseglo stopnje ogroženosti, ki jo zahteva kazenski zakonik. Samo z nasiljem v družini je bilo po policijskih podatkih na primer leta 2010 oškodovanih 1.068 otrok, če prištejemo še tiste, ki so označeni kot storilci, pa 1.118.

Otrok, ki živijo z nasiljem v družini, je v resnici veliko več, če upoštevamo podatke o številu kazenskih ovadb za kazniva dejanja z elementi nasilja v družini. Teh je policija v letu 2010 ugotovila 7.615 (7.205 v letu 2011). Vsi ti podatki se nanašajo samo za znane, razkrite in policiji prijavljene primere. Koliko bi jih bilo, če bi poznali vse? Niso pa samo kazniva dejanja tista, ki opredeljujejo razsežnost problema neprimernega ravnanja z otroki. Upoštevati moramo tudi bege otrok, samo v letu 2011 je policija evidentirala 115 primerov begov otrok od doma. Vsako leto so vpisani tudi primeri samomorov in poskusov samomorov otrok. Še več pa je ogroženih otrok, ki jih ni v policijskih statistikah. Obravnavajo jih na CSD, neposredno ali posredno so del sodnih postopkov, v katerih odrasli uveljavljajo svoje pravice, tudi pravico do »lastništva« otrok.

Podatki Skupnosti centrov za socialno delo:	
Predhodno družinsko posredovanje – stiki	2.682
Predhodno družinsko posredovanje – varstvo otrok	.569
Predhodno družinsko posredovanje – preživljanje	1.706
Pomoč pri varstvu otrokove koristi v sodnih postopkih – preživljanje	1.380
Pomoč pri varstvu otrokove koristi v sodnih postopkih – varstvo otrok	1.578
Pomoč pri varstvu otrokove koristi v sodnih postopkih – stiki	1.752
Pomoč pri sklenitvi sporazuma v sporih, če si starši niso enotni pri izpolnjevanju starševske skrbi	179
Predlog sodišču za odvzem starševske skrbi staršem	13
Mnenja CSD zunaj sodnih postopkov – Mnenje o prešolanju otroka	6
Ukrepi za vzgojo in varstvo otroka in njegovih koristi	2.114
Odvzem otroka (iz družine)	190
Oddaja otroka v zavod	501
Varstvo otrokovih premoženjskih koristi	198
Postavitev skrbnika za poseben primer	1.484
Postavitev stalnega skrbnika	366
Rejništvo	295
Krizni center za mlade	335
Skupaj	17.348

Stran | 21

Seveda predstavljene številke ne pomenijo, da bi toliko otrok potrebovalo zagovornika, saj zagovornik nastopi le v primerih, ko starši ne morejo ali ne zmorejo ustrezno zastopati otroka. Vendar se moramo zamisliti nad številom otrok, vključenih v opisane postopke, ki kaže, da nekaj tisoč otrok izhaja iz nefunkcionalnih družin, v katerih se na svoje starše ne morejo zanesti. Prikazani podatki so po našem mnenju alarmantni.

V trenutnih razmerah, ko poteka zagovorništvo le v obliki projekta (brez redno zaposlenih kadrov) in je treba veliko dela vlagati v postavljanje temeljev zagovorništva in seveda v zagovorništvo samo, postaja že sedanje število primerov težko obvladljivo. Če bi z večjo promocijo s projektom seznanili celotno Slovenijo, bi zaradi predvidoma občutno povečanega števila pobud ravnali neodgovorno, saj bi naše delo postalo neobvladljivo. Promocija bo prvi korak po formalnopравни ureditvi zagovorništva, saj je treba omogočiti, da bo zagovornik dostopen prav vsakemu otroku, ki ga potrebuje.

Pobudniki za postavitev zagovornika otroku so različni in se z leti tudi spreminjajo. Zadnji dve leti prejemamo največ pobud iz nekaterih CSD, kar je spodbudno, saj je bila večina CSD ob prvih primerih postavitve zagovornika odklonilna do našega dela. Njihov odnos se je zelo spremenil zlasti na tistih CSD, kjer so že sodelovali z zagovorniki. Navajajo, da so v tem sodelovanju našli novo kakovost delovanja, v kateri se pozornost nameni glasu otroka ob pomoči zagovornika, ki ima zaradi svoje neodvisnosti in nepristranskosti pomembno vlogo. Tako korist otroka postaja resnično poglavitno vodilo pri reševanju zadev, ki se ga tičejo. Še

vedno pa je nekaj CSD, ki čeprav so z vlogo zagovornika seznanjeni, niso podali nobene pobude. Iz pogovorov s strokovnimi delavci razberemo zaskrbljenost, da bi bilo, če bi predlagali, da se otroku pomaga s postavitvijo zagovornika, mogoče razumeti, da svojega dela ne zmorejo opravljati kakovostno. Slišati je tudi opazke, da zagovorništvo ne bi bilo potrebno, če bi CSD svoje delo opravljali kakovostno. To ne drži in takšnim izjavam upravičeno lahko pripišemo nepoznavanje posebnosti dela zagovornika in dela CSD. Otrok namreč potrebuje nevtralno osebo, ki ne zastopa nobene institucije, pripada samo njemu in si lahko samo zanj vzame toliko časa, kot je potrebno, da ji lahko zaupa, da bo njegovo mnenje posredovano nespremenjeno in da mu daje oporo, ko je treba. Pri tem dinamiko srečanj določa otrok, in ne institucija.

Stran | 22

Pobude za postavitve zagovornika lahko dajejo tudi osnovne in srednje šole ter nekatere institucije. Iz šol smo doslej prejeli le dve pobudi, štiri od okrožnih sodišč, dve od pediatrične klinike in eno iz kriznega centra.

Pri posameznikih so doslej največ pobud podale matere, očetje le nekaj manj, sledijo stari starši, mladostniki, po eno ali dve pobudi pa drugi pobudniki, običajno drugi sorodniki otrok. Ob tem bi posebej izpostavili pobude otrok oziroma mladostnikov, od katerih se jih je le sedem strinjalo, da bi v ta namen pridobivali soglasja staršev, kar je po veljavni zakonodaji še potrebno. Več mladostnikov ni podalo pobude, saj je bilo pridobivanje soglasij staršev za večino nesmiselno in zelo moteče. Zato smo jim lahko pomagali tako, da smo jim posredovali potrebne informacije in z njimi opravili več telefonskih pogovorov (pojasnila, razjasnitve primera, pogovori), po potrebi pa posredovali tudi na CSD, v vzgojnem zavodu idr.

Čas, potreben za postavitve zagovornika, je bil zelo kratek – en teden, če ni bilo težav pri pridobivanju soglasij staršev (v primerih, ko je podal pobudo eden izmed staršev, je bil nekajkrat drugi od staršev nekoliko nezaupljiv). V primerih, ko sta pobudo podala oba starša ali pa CSD, praviloma ni bilo težav. Večina zagovornikov smo postavili ob soglasju obeh izmed staršev, le približno deset odstotkov pa z odločbo pristojnega CSD. Pri postavitvi zagovornika namenjamo veliko pozornosti pridobitvi soglasja staršev, saj je stiska otroka manjša, pomoč otroku in reševanje problematike pa uspešnejše, če se starše pridobi za sodelovanje. Zato starše vključimo ob začetku dela zagovornika, ko jih podrobno seznanimo z delom, pojasnimo nejasnosti in se dogovorimo za prvih nekaj srečanj z otrokom, ter ob koncu, ko ju seznanimo s pridobljenim mnenjem otroka. Ob tem se mnenju otroka daje ustrezna teža, se ga jemlje resno, starše pa opozori na pomembnost upoštevanja mnenja in njuno odgovornost ob tem. Upravičeno lahko trdimo, da je uspešnost zagovorništva v izvedenih primerih razveseljiva in celo nad pričakovanji. Nekaj primerov je navedenih v poglavju Opis primerov.

Starost otrok, ki smo jim postavili zagovornika, je bila zelo različna. Najmlajša je bila triletna deklica, najstarejši pa mladostnik, ki je med zagovorništvom dopolnil 18 let. Povprečna starost je bila 10,6 leta.

Različno je tudi **število srečanj** z otrokom, od najmanj dveh pa do 23 srečanj, obe skrajnosti sta bili izjemi. Povprečno število srečanj otroka z zagovornikom je sedem srečanj. Na

uvodnem srečanju se okvirno dogovorimo za štiri srečanja, ki potekajo enkrat na teden, in pojasnimo, da bomo število srečanj prilagodili potrebi otroka in reševanju problema.

Vsebine zadev, v katerih smo postavili zagovornike:

- odločanje o zaupanju otroka in odločanja o stikih,
- odklanjanje stikov otrok s tistim izmed staršem, s katerim ne živi,
- težav pri poteku stikov s tistim izmed staršem, s katerim otrok ne živi,
- stiki s starimi starši in drugimi sorodniki,
- tožba za predodelitev otroka,
- rejništvo in premestitev otrok v drugo rejniško družino,
- odklanjanje namestitve otroka v rejniško družino ali zavod,
- želja po vrnitvi iz zavoda ali rejniške družine domov,
- odklanjanje vrnitve v lastno družino,
- nasilje nad otroki,
- nasilje v družini,
- sum spolne zlorabe,
- zanemarjanje in ogroženost otroka,
- odvzem otrok in namestitev v zavodsko varstvo ali rejništvo,
- opozarjanje na ogroženost otroka po smrti enega izmed staršev,
- smrt matere in neupoštevanje želje otroka po materini smrti,
- zdravljenje otroka v pedopsihiatrični bolnišnici,
- težave deklice, nameščene v psihiatrično kliniko,
- težave pri namestitvi otroka v ustrezno institucijo,
- nestrinjanja otroka s prešolanjem,
- odklanjanje in neobiskovanje pouka,
- urejanje skrbništva,
- pomoči pri urejanju statusa otroka,
- mladoletnik v kazenskem postopku,
- nenadne spremembe otroka – odklanjanja šole, bega, poskusa samomora.

Stran | 23

5. Izkušnje in vtisi iz dosedanjih primerov zagovorništva

5.1 Spodbudne izkušnje

Redna srečanja med otrokom in zagovornikom omogočajo, da otrok dobi aktivno vlogo pri reševanju vprašanj, povezanih s svojimi pravicami in koristmi ter lahko nastopa v vlogi subjekta v polnem pomenu besede (opolnomočenje otroka). S tem se povečuje kompetentnost otroka pri reševanju problematike in zaščiti njegovih pravic in koristi. Postopnost in večkratna srečanja otroka z zagovornikom izboljšajo otrokovo zaupljivost in odprtost, zagovornik pa s tem razvije boljše prepoznavanje njegove volje, želje in potreb. Zagovornik je pozoren tudi na nebesedno komunikacijo otroka in na to, da posreduje informacije na njemu razumljiv način, kar omogoča aktivnejše sodelovanje otroka. To je še zlasti pomembno takrat, ko je zagovornik povezovalni člen med otrokom in različnimi institucijami. Zagovornik po potrebi ščiti otroka pred zlorabo in slabo prakso – opozarja na

nejasnosti, pomanjkljivosti in na potrebo po razjasnitvi morebitnih vprašanj otroka, kar omogoča zanj bolj zadovoljive rešitve primera.

Opazno je, da je pomoč zagovornika veliko uspešnejša in kratkotrajnejša, če je zgodnja. V primerih, ko zagovornik vstopi šele, ko postajajo problemi kompleksnejši in je vključenih več institucij, pa je pomembna tudi njegova povezovalna vloga med institucijami in še zlasti to, da otroku ni treba sodelovati z vsako izmed njih.

Stran | 24

Prepoznavnost zagovornika hitro raste, saj od strokovnih služb in tudi staršev, nekaj tudi od otrok, prejemamo čedalje več pobud. Presenetljivo visok odstotni delež staršev soglaša s postavitvijo zagovornika otroku. Razveseljivo je, da tako centri za socialno delo kot sodišča in nekatere strokovne službe, kjer je zagovornik že zastopal otroka, čedalje bolj sprejemajo zagovornika kot okrepljeni glas otroka in kot sodelavca pri iskanju najustreznejše rešitve za otroka.

Iz spremljanja dela zagovornikov so razvidne nekatere sive lise v praksi in zakonodaji, na kar opozarjamo tudi v letnih poročilih Varuha.

5.2 Težave in opozorila

Otroci na začetku pogovorov z zagovornikom ne dojamajo, zakaj bi bilo dobro, da izrazijo svoje mnenje, stališča, želje. Tega pred tem niso bili navajeni ali pa odrasli njihovega mnenja niso upoštevali. Dogaja se, da je včasih to problem celo v primerih, ko otroka zastopa zagovornik, ki mora odločno vztrajati, da se mnenju otroka nameni ustrezna teža. Je pa zlasti pri strokovnih delavcih na tem področju že viden napredek.

Nekateri otroci imajo občutek krivde za razmere v družini ali pa (zaradi pritiska staršev) izražajo bojazen, da bi enemu izmed staršev z izražanjem svojih želja povzročili bolečino ali zamero. V teh primerih so izredno pomembni postopnost, pomoč pri razbremenitvi otroka, ustrezno posredovanje informacij in graditev zaupanja. To je še zlasti opazno ob dolgotrajnih postopkih, ko se otrok srečuje z občutki krivde, različnimi dilemami, v primerih suma spolne zlorabe pa tudi s pritiski, da bi dejanje zanimal ipd. V primerih suma spolne zlorabe je pomoč zagovornika praviloma dolgotrajna tudi zaradi dolgotrajnih predkazenskih postopkov. V dveh primerih je celo sledila izguba pravice do brezplačne pravne pomoči (BPP) otroku – zaradi prehoda v polnoletnost in je bila potrebna pomoč zagovornika pri pridobitvi nove BPP.

Srečujemo se tudi s pritiski nekaterih staršev na zagovornike in na vodjo projekta, ker ne zmorejo sprejeti volje otroka, ki je drugačna od pričakovane oziroma zelene. Nekateri starši in tudi nekateri strokovni delavci so razočarani tudi zato, ker pričakujejo, da je poslanstvo zagovornika veliko širše kot glas otroka. Težko sprejmejo, da se zagovornik ne opredeljuje do izjave otroka, ampak jo posreduje dobesedno. To dokazujeta še vedno prevladujoče mnenje, da otrok ni sposoben izraziti svoje volje, in prepričanje nekaterih, da je treba mnenje otroka »prevajati«. Ob posredovanju izjave otroka na sklepnem srečanju moramo predstavitvi mnenja otroka nameniti veliko pozornosti in še zlasti starše opozarjati, da je

treba voljo otroka upoštevati, saj je bila ta prepoznana in posredovana prav z namenom, da se sliši otrokov glas. V nekaterih, zlasti dolgotrajnih primerih opažamo, da bi bila resnično uspešna pomoč otroku mogoča le, če bi se ustrezno pomagalo staršem z vključitvijo v ustrezno svetovanje ali terapijo. Ugotavljamo, da je tudi sicer premalo poudarka na odgovornosti staršev.

Žal se srečujemo tudi s problemom, ko se otrok strinja z odločitvijo, da bo moral zapustiti dom, in se ga na to ustrezno pripravi, vendar se pozneje izkaže, da ni ustrezne institucije za njegovo namestitev (otrok s kombiniranimi težavami).

Stran | 25

Čeprav je večina staršev pripravljena podpisati soglasje za postavitve zagovornika, so še vedno opazne težave tako pri pridobitvi soglasja kot pri omogočanju stikov otroka z zagovornikom, najpogosteje v primerih, ko:

- starši ali eden od njiju odklanja postavitve zagovornika – in tako izvaja pritisk na otroka,
- je pozna postavitve zagovornika nastala zaradi čakanja na soglasje enega izmed staršev,
- otrok zaradi pritiska enega izmed staršev odkloni nadaljevanje dela zagovornika,
- vzpostavitev stika zagovornika z otrokom onemogoča tisti od staršev, pri katerem otrok živi,
- ni soglasja staršev in je treba zagovornika postaviti z odločbo.

6. O zagovorništvu – izjave in mnenja sodelujočih

6.1 Otroci kot uporabniki

- Zagovornica pove, da se z deklico (11 let) ukvarja veliko strokovnih služb, od katerih dela vsak po svoji stroki, med njimi pa je premalo povezovanja in sodelovanja. Otroka pa nihče nič ne vpraša.
- Deklica, 13 let, in deček, 11 let: Deček zagovornici pove, da si želi, »da bi me bilo več, da bi lahko bil povsod, da bi bili vsi zadovoljni«. Otroka tudi izrazita željo, da jima ne bi bilo več treba iti na pogovore na CSD in se pogovarjati o teh stvareh. Želita, da se odrasli dogovorijo in se prenehajo prepirati.
- Mladostnica (16 let) zagovornici ob koncu pove, »da drugi, ki so do sedaj urejali to področje, niso tako natančno in dosledno zapisali njene izjave glede stikov. Dogajalo se je, da so kasneje kaj spremenili ali celo dodali, kar ni izrekla. Kot primer je navedla psihologinjo, ki je njeno izjavo 'ne vem, če bi ga rada videla' spremenila v trditev, 'da bi rada videla očeta'. Tako je morala imeti stik z očetom, svoje nestrinjanje in upor pa je izkazovala tako, da mu je povedala vse, kar si misli o njem.
- Deklica (12 let) zagovornici v pogovoru pove, da se do zdaj še nobeni službi ni mogla zaupati in pogovarjati v zvezi s temi zadevami, z zagovornico pa je popolnoma sproščena.

6.2 Otroci o zagovornikih

- Veseli me, da sem lahko sodelovala v projektu Zagovornik – glas otroka, ki pomaga otrokom v stiski. Super, odlično zadovoljna sem bila s svojo zagovornico, ki mi je zelo svetovala in pomagala tudi potem, ko se je projekt v zvezi z mano končal. Seveda mi še zmeraj pomaga in mi svetuje, če imam doma kakršne koli težave. (K, 16 let)
- Ta program oziroma projekt Zagovornik – glas otroka se mi zdi zelo koristen, saj je meni zelo pomagal. Imela sem težave v družini, saj sem trpela nasilje od mojih najbližjih. Ko sem končno spregovorila o tem, je bilo za mene lepo poskrbljeno in zdaj sem srečna. Imela sem podporo v svoji zagovornici, ki se je na sodišču zelo zavzela zame, me branila in mi tudi nudila oporo, saj sem v njej videla osebo, ki je na moji strani in me podpira. Kajti, čeprav je bilo težko, sem vedela, da ravnam prav. Vsem otrokom svetujem, naj povedo, kar jim leži na duši, naj se nekomu zaupajo ali v šoli ali kateri koli odrasli osebi, ki ji zaupajo. Oni bodo že vedeli, kako naprej. Na srečo še obstajajo zagovorniki, ki jim ni vseeno za nas in nam rade volje pomagajo. (T, 17 let)
- Lahko sem povedal tako, kot sem mislil. Sem se bolje počutil. Imel sem občutek, da se mi ne more zgoditi nič hudega. Dokler nisem imel zagovornika in se z mamo še nisva navadila na bivanje brez atija, me je bilo strah, da se mi bo kaj hudega zgodilo. Sedaj me ni več strah. Tudi k atiju grem po dveh mesecih in me ni strah. (L, 14 let)
- Meni se zdi zastopna oseba zelo dobra reč. Preden sem šla na sodišče, sem se nekajkrat z zagovornico sestala, da sva se bolje spoznali. Preden sva odšli na sodišče, sva skupaj napisali mojo izjavo, ki jo je na sodišču prebrala in me zastopala. Zagovornica je bila zraven tudi, ko sem odšla na osebni pogovor s sodnico, tako da ni nikakršne potrebe po strahu, saj imaš vedno zraven zastopno osebo, ki pomaga tebi v prid. Pri obravnavi je zagovornica zagovarjala moje besede in potrjevala resničnost mojih besed. (S, 10 let)
- Ko ti ostaneš brez besed, lahko zagovornik nadaljuje z besedo zate in tvojo korist. Zagovorniki so naši prijatelji, ki jim zaupamo. Zagovorništvo je zakon! (N, 13 let)
- Z zagovornico smo se na začetku dogovorili, da bomo med seboj iskreni, bomo sodelovali (tudi, če nam kaj ne bo ravno všeč), spoštovali bomo dogovorjeno, na sodišču ali CSD bo zagovornica povedala natančno to, kar želiva. Vse, kar se pogovarjamo v sobici, ostane za njenimi vrati razen tega, kar želiva, da pove naprej. (brata S in D)

Stran | 26

6.3 Zagovorniki o zagovorništvu

- Kot zagovornik sem zadovoljen, da mi je kljub številnim pritiskom strokovnjakov uspelo ohraniti držo zagovornika – da sem »samo« glas otroka, ki mora prodreti v ušesa akterjev, ki odločajo o njegovi usodi in da vedno delujem v njegovem imenu in v njegovo korist. Stran | 27
- Pomagala sem zelo ranjeni deklici, da je postopno začela pridobivati zaupanje, se počasi odpirati, graditi moč za odločitev za izhod iz težkih razmer in hkrati z izpovedjo zavarovati tudi druge sorojence.
- Otroku, žrtvi hudega nasilja v družini, sem ob pogostem druženju pomagal, da kljub slabim izkušnjam lahko zaupa, da ga ne bom pustil na cedilu. Hrepeni po drugačnih odnosih. Glede na to, da zagovorništvo ne more biti dolgotrajno, sem predlagal, naj otroku v nadaljevanju pomagajo tudi z omogočanjem spremljevalca.
- Kot zagovornica treh otrok v rejništvu sem spoznala, da starši, strokovni delavci in drugi pomembni odrasli z ne vključevanjem in ignoriranjem volje otrok otroke zelo prizadenejo in se ob tem še celo sklicujejo na odločanje v korist otrok (Koga pa sploh zanima kaj mislim?). Odrasli imamo do otroka odgovorno nalogo, ki jo lahko ob sodelovanju z njim, tudi odgovorno izpeljemo.
- Kot zagovornici, kot glasu otroka, mi je uspelo postati enakovreden član tima, vtkana sem bila mednje v povezavi z otrokom in s tem dala težo glasu otroka, kot mu pripada.
- Pridobitev glasu otrok (treh bratov) in prepoznavanje njihovih mnenj je bila veliko lažja naloga kot poskrbeti, da se je njihov glas slišal in upošteval. Za to sem potrebovala kar veliko napora in taktike.
- Spremembo v njeno korist vidim zlasti v tem, da sva vzpostavili zaupen in spoštljiv odnos, v katerem je lažje oblikovala svoje mnenje in odločitev, da pove o spolnem nadlegovanju in sprejme namestitve najprej v krizni center in nato v zavod. Sprememba je bila tudi v odnosu med starši, ki so kljub ločenemu življenju začeli končno sodelovati.
- Menim, da je koncept zagovornika dobra povratna informacija otroku, da je njegov glas pomemben, da se njegov glas ne sme zgubiti v glasnih prepirih staršev, da je on tisti, ki je pomemben, in čigar želje morajo starši slišati in nanje reagirati. Otroku je uspelo prek mene – zagovornice izraziti svoje mnenje, hkrati pa je sam sebi potrdil, da je njegova odločitev pravilna. Poleg tega ni dovolj le slišati glasu otroka, temveč ga je treba tudi upoštevati, ob sočasnem upoštevanju otrokove koristi.
- Žal se je pokazalo, da so kljub številnim postopkom in obravnavam otroci preprosto spregledani, odraslim pa preveč toleriramo njihovo nesposobnost ali pa, še hujše, nepripravljenost resnično delovati v korist otrok.

- Največje težave pri tem, da se uresničuje glas otroka, so seveda zunaj otroka. Tako v mojem primeru kot v primerih, ki jih obravnavamo na superviziji, je jasno razvidno, da otroci niso slišani, ker jih odrasli nočejo slišati. Glas otroka bi morali razumeti kot moč otroka, da se izrazi in izraženo pa sprejeti in spoštovati.
- Za desetletno deklico, ki ji je bila zagovornica, pove: »Pred enim letom, ko sva začeli delovni odnos, je bila deklica preplavljena z izrazi, pripovedmi, predstavami pojavov in dejanj iz odraslega sveta. Sebe je doživljala kot predmet, ki jo drugi izkoriščajo in ga postavljajo, kamor hočejo oni. V tem letu pa je postala deklica, ki uživa v otroštvu.«
- Iz primera sem strokovno pridobila uvid v to, da smo strokovni delavci, starši, vzgojitelji, učitelji, odrasli, na neki način premalo pozorni na podrobnosti in jih tako prevečkrat prezremo, ranimo otroke, čeprav so nas polna usta hvale, kako mi vemo, kaj je zanje koristno.
- Iz lastnih izkušenj zagovornice in poročanja kolegic lahko upravičeno trdim, da je vsak primer svet zase. Od nas zahteva nova in nova znanja, nove pristope in spretnosti. Če bomo hotele biti popolne in popolnoma pripravljene, bomo prej ko slej obupale. Zato je morda najbolj modro, da sprejmemo vlogo nadomestnih staršev, ki pa imajo nemara več znanja, informacij, izkušenj, morda tudi družbene uveljavljenosti kot pravi starši ali skrbniki. Ob vsem tem pa je izjemno pomembno, da nismo obremenjeni z drugimi zadevami, ki so se nabrale v družinskih ali katerih drugih odnosih.
- Zavest, da lahko kadar koli pokličem katero izmed kolegic, koordinatorico ali vodjo projekta in povprašam za strokovni nasvet ali pot v dobro mojih varovancev ali pa samo predebatiramo, je neprecenljiva.

Stran | 28

6.4 *Evalvacijska študija o zagovorništvu – elaborat Pedagoškega inštituta, 2008*

- Pilotski projekt Zagovornik – glas otroka je že vplival tudi na konkretne spremembe pri delu zagovornikov, tako na primer uporabljajo nove metode dela in pripomočke, si svetujejo, gradijo medsebojno mrežo in si izmenjujejo koristne informacije. Pilotski projekt prispeva tudi k boljšemu poznavanju obravnavane tematike in h kakovostnejšemu delu, zagovorniki si pri tem izmenjujejo izkušnje in primere dobre prakse. Povečujeta pa se tudi pripravljenost in motivacija zagovornikov za sodelovanje v novih projektih in nadaljevanju dela v tem projektu. Z uvedbo pilotskega projekta se je povečala tudi prepoznavnost zagovornikov v ožjem in širšem okolju ter v javnosti. Zagovorniki menijo, da bi se bilo dobro povezovati tudi v širši evropski prostor, od koder bi črpali in si izmenjevali izkušnje. Menijo tudi, da bi se bilo treba povezovati (v okviru pilotskega projekta) z drugimi lokalnimi in nacionalnimi organizacijami. Hkrati pa so vsi zatrdili, da je odnos vodstva njihovega delodajalca do zagovorništva zelo pozitiven in spodbuden, kar krepi njihovo pripravljenost do nadaljnjega sodelovanja v projektu. Ker je projekt pilotski in še ni povsem zaživel v praksi, zagovorniki poudarjajo, da se še vsi učimo iz poskusov in

napak. Evropska razsežnost zagovorništva pomeni združevanje moči v skrbi za otroke, pri čemer so mišljeni tudi šole za starše, posebna izobraževanja za vzgojo otrok.

- Največje koristi organiziranja pilotskega projekta zadevajo prizadete otroke. Pri tem gre predvsem za ozaveščanje javnosti o širini in globini tem, povezanih z ogroženostjo otrok. Pilotski projekt na neki način vzgaja javnost glede otrokovih pravic in njihovega varovanja. Drugi pomemben učinek tega projekta pa je možnost, da bi prizadeti otroci vendarle lahko zaživel otroštvo. Gre za to, da se otroka potrdi v njegovem čustvovanju in mišljenju, da se ga dvigne, se mu da moč, glas in da začuti, da v svojih prizadevanjih ni sam. Otrok pridobi zaupno osebo, na katero se lahko zanese in se nanjo vedno lahko obrne, z njo vzpostavi v stik in komunikacijo. Treba se je zavedati, da so to predvsem otroci, ki so osamljeni, zato je treba o njihovih značilnih potrebah osveščati tudi druge ustanove – šole, zdravstvene organizacije. Tako kot na drugih področjih – na primer pri varovanju okolja – je opaziti pomanjkanje družbene ozaveščenosti glede ogroženih otrok, saj bi le splošno povečanje te zavesti pripomoglo k bolj preventivnemu delovanju na tem področju.
- Koristi tega projekta za širšo javnost ter lokalno in nacionalno okolje pa so bolj posredni: zmanjšanje nasilja in kriminalitete, povečanje skrbi za družino, splošno ozaveščanje o tem kaj je prav in kaj ne ... Najbolj pa lahko dejavnost zagovornikov vpliva na starše, ki jih posredno učimo, kako biti dobri starši.

Stran | 29

III OD PROJEKTA DO FORMALNOPRAVNE UREDITVE ZAGOVORNIŠTVA

1. Obveza države, podpisnice KOP

Stran | 30

V izogib ustavitvi že začetega zastopanja otrok, kar se lahko zgodi zaradi dolgotrajnosti sprejemanja Družinskega zakonika, ki naj bi bil podlaga za postavitve neodvisnega inštituta zagovorništva, je SIPP pripravila predlog zakona o zagovorniku otroka in ga posredovala MDDSZ. Pozivamo državo, da kot podpisnica KOP in MEKUOP izpolni svojo obvezo in uredi zagovorništvo na način, da bo imel otrok dostop do ustreznih, njemu razumljivih informacij, ustrezno podporo, možnost zastopanja, povratno informacijo glede podanega mnenja in možnost pritožbenih poti.

Pravica otroka, da sam ali prek zastopnika (staršev ali zagovornika) aktivno sodeluje v vseh postopkih, ki se ga tičejo, mora postati praksa, in ne izjema. Začeti je treba graditi otrokom prijazne postopke, ki bodo v vseh fazah postopka kar najbolj zagotavljali spoštovanje otroka kot osebnosti in učinkovito varovali njegove pravice, primerno starosti in razumevanju otroka – prilagojeno tako posebnostim otroka kot morebitnim posebnim okoliščinam primera. Gre za pozitivne korake, ki jih lahko naredimo za spremembo razmišljanja o otroku kot osebnosti z vsemi človekovimi pravicami in posledično k spremembam, ki naj bi temu sledile.

Dosedanje delo potrjuje, da je potreba po postavitvi zagovornika več kot upravičena, saj otrokom z zagovornikom omogočimo aktivno vlogo pri reševanju vprašanj, povezanih z njihovimi pravicami in koristmi. S tem se povečuje njihova kompetentnost, saj je temeljna naloga zagovornika opolnomočenje otroka. To pomeni, da otrok končno nastopa v vlogi subjekta v polnem pomenu besede (z vsemi pravicami, ki mu pripadajo). Zagovornik ne govori o tem, kaj je najboljše za otroka, ampak omogoča, da je otrok starosti in zrelosti primerno obveščen o stvareh, ki se tičejo njegovega življenja, da o njih lahko izrazi svoje mnenje, da se to mnenje sliši v pravem pomenu besede in se mu tako omogoči aktivno sodelovanje.

Večletno delo v okviru projekta je pokazalo, da ne sme in ne more biti več vprašanje: da ali ne zagovorništvo, ampak kako postaviti zagovorništvo v Sloveniji, da bo resnično uresničilo svoj namen in da bo izvedeno čim prej.

Nujno je javne diskurze o koristih otrok in otrocih kot tistih subjektih, ki potrebujejo zaščito, obenem pa predstavljajo našo prihodnost, podpreti tudi z institucijami, ki delujejo na področju otrokovih pravic, in njihovega enakovredne(jše)ga sodelovanja. Njim, kot najbolj ranljivi skupini ni namenjena niti ena samostojna institucija! Če varčujemo pri temeljih, potem vemo, kako obstojno strukturo gradimo.

Prva tovrstna institucija je zato lahko zagovorništvo otrok, ki pa mora biti formalnopravno urejeno zaradi več pomembnih razlogov, naj naštejemo le tri.

Le formalna ureditev lahko zagotavlja trajnost tovrstne storitve. S tem vemo, da ne bodo imeli priložnosti za zagotavljanje svojih pravic le otroci v nekem kratkem obdobju, ampak bo storitev trajno na voljo, kar dodatno ohranja in krepi tudi njeno strokovno plat in znanje na tem področju, na primer v obliki dobrih praks (ki jih v projektu evidentiramo že kar nekaj).

S tem je povezan tudi drugi pomembni razlog, odgovornost in pomen strokovnega usposabljanja tistih, ki jim je zaupano delo na tem področju. Kljub splošnemu prepričanju, da otrokove pravice lahko zagovarja kar vsakdo (kar se pogosto izkaže kot nevarno), sta izobraževanje in usposabljanje za učinkovito in strokovno etično delo na tem področju ključni. Projekt zagovorništva otrok je tudi v tem okviru že razvil dobro prakso, zato je ključno, da se ohrani njegovo delovanje in se gradi na pridobljenih izkušnjah.

Stran | 31

Tretji in prav tako pomemben razlog pa je že dejstvo, da le formalna ureditev pomeni tudi družbeno pripoznanje pomena tovrstnega delovanja in sporoča, kako v naši družbi vrednotimo otroke.

Otroci ne morejo čakati. Otroci rastejo in z njimi posledice, ki jih lahko utrpijo, tudi zato, ker jih ne okrepimo z ustrezno obliko pomoči takrat, ko to potrebujejo. Travme v otroštvu se ne izbrišejo, lahko se le nekoliko ublažijo. Ali kot je zapisal Ivan Cankar: »Prvotno besedilo življenja ostane in je vsem očito ...«

2. Mnenja članov Skupine za izvedbo pilotskega projekta (SIPP)

Kot je bilo omenjeno že ob predstavitvi ciljev projekta, se člani SIPP strinjamo, da je treba za uspešen potek zagovorništva ustanoviti neodvisni inštitut. Glede na to, da se zavedamo trenutne materialne zmožnosti države, vemo, da v trenutnih razmerah to še ne bo mogoče. Menimo pa, da je nujno vztrajati pri neodvisnosti zagovorništva, kar pa bi bilo verjetno za zdaj mogoče le tako, da do ustanovitve neodvisnega inštituta ostane pod okriljem Varuha, seveda ob ustrezni strokovni okrepitvi.

Adrijana Špolad Grča – Center za socialno delo, Sežana

Projekt naj bi ostal pod okriljem Varuha. Menim, da daje Varuh zagotovilo, da bodo zadeve res obravnavne neodvisno. To je v tej državi pomembna institucija, ki, tedaj, ko se angažira, daje ljudem občutek, da so pomembni in slišani.

Če to ne bi bilo mogoče, mislim, da je v sedanjih razmerah želja po neodvisnosti inštituta nerealna. Bojim se, da bi vztrajanje pri tem lahko povzročilo konec zagovorništva, ugasnitev in ustavitev vsega dosedanjega truda in prakse ter bi povzročilo škodo otrokom, ki jim ta inštitut še kako koristi. V tem primeru je MDDSZ edino po svoji vsebini in namenu, kamor bi po sili razmer lahko priključili projekt, da ne bi povsem zastal. CSD že sedaj izdajamo odločbe za zagovornike, pri katerih ni soglasja staršev. Kolizija s CSD je lahko del pomisleka. Treba pa je vedeti, v katerih postopkih CSD odloča (odvzemi, oddaja v vzgojne zavode, rejništvo) in kje samo pomaga pri sporazumevanju in odloča sodišče (vzgoja in varstvo, stiki) ter tudi, koliko časa bo še tako to trajalo, saj Družinski zakonik predvideva prenos ukrepov na sodišče. Poleg tega pa tudi uporabniki dojemajo MDDSZ kot nadzorni organ CSD in se tja po svoje pravice tudi obračajo.

Sendi Murgel, Skupnost centrov za socialno delo

Zagovorništvo mora biti dosegljivo tistim, zaradi katerih se izvaja, zagovorniki pa morajo svojo vlogo izvajati nemoteno, neodvisno in nepristransko. Če je interes, da se izvajanje celotnega projekta prenese pod okrilje MDDSZ, zagovorniki svoje vloge ne bodo več mogli izvajati neodvisno, saj se tako posredno in neposredno postavljata nadzor in možnost vplivanja na delo zagovornikov, ki delajo izključno v korist otrok, in ne institucij oziroma staršev.

Stran | 32

Glede na organiziranost MDDSZ je velika bojazen, da tega projekt ne bodo izvajali neodvisno od vsakokratne politike delovanja na področju družine, saj bi se v enem organu združila izvajalska, nadzorna in koordinacijska naloga, kar pa pelje v odvisnost izvajanja dela zagovornikov in do počasnega zatona projekta Zagovorništva. Tega nikakor ne smemo dopustiti, saj je ugotovljenih veliko pozitivnih učinkov, vanj je preveč strokovnjakov vložilo svoj prosti čas in trud, da bi zagotovili podporo otrokom, ki bi jo morala zagotavljati država.

Za ohranitev projekta je tako po mnenju članov SIPP nekaj možnosti:

- da projekt ostane pod okriljem Varuha človekovih pravic RS, dokler država ne bo zagotovila institucionalnega izvajanja nalog zagovornika,
- da projekt s potrebnimi finančnimi sredstvi prevzame Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše v Ljubljani, saj ima strokovno podporo in organizacijo dela, ki bi omogočala izvajanje projekta,
- da se ustanovi posebna pravna oseba, ki bi prevzela celoten projekt s potrebnimi finančnimi sredstvi za njegovo izvajanje (morda celo zasebni zavod s koncesijo).

Majda Pušnar, CSD Nova Gorica

Zagovorništvo ne sme biti pod MDDSZ, ampak mora biti samostojen inštitut ali v sklopu neodvisne institucije. Javnost ni najbolj naklonjena centrom za socialno delo, saj opravljamo javna pooblastila, ki niso vedno ljudem po godu. Če bi bilo zagovorništvo pod našim ministrstvom, bi ljudje zagovornike enačili s centrom, vse bi dali v isti koš. Zagovorništvo ne bi zaupali in bi bili zagovorniki težko dobri in uspešni. Zagovornik mora ostati nepristranski in neodvisen. Zagovorništvo moramo nadaljevati, ker se je pokazalo kot zelo dobro in je bilo v projekt ogromno vloženega. Razmislimo le, kam ga umestiti.

Majda Struc, Zveza prijateljev mladine Slovenije (ZPMS)

Otroci so sami ob različnih priložnostih, zlasti pa na otroških parlamentih, že večkrat opozarjali na neizpolnjevanje pravice (KOP), da povedo svoje mnenje o stvareh, ki imajo kakršno koli povezavo z njihovim življenjem. Za mnoge otroke je to vprašanje udeležbe pri sprejemanju odločitev, ki jih zadevajo, za otroke, ki jim pomagamo v projektu Zagovornik – glas otroka, pa je možnost izraziti svoje mnenje življenjskega pomena. Ti otroci so najpogosteje žrtve krutih bojov med starši v razveznem postopku ali po njem, ne redko so najšibkejši člen v dolgotrajnih postopkih na centrih za socialno delo oziroma v drugih ustanovah; ranjeni do obisti skrivajo ozadja, razumevanje katerih bi lahko njihovo življenjsko stisko vsaj ublažilo, če že ne rešilo. Nikoli slišani, kaj šele upoštevani, ne zaupajo nikomur in ne glede na svojo starost skušajo s svojim ravnanjem opozoriti na svojo stisko. Zato je

zagovorništvo v takšnih primerih nujno, saj se po opravljenem zagovorništvu pogosto najdejo rešitve, ki prej niso bile mogoče ali pa se o njih sploh ni razmišljalo.

Tatjana Mušič

Da bo zagovorništvo otrok doseglo svoj namen, to je sodelovanje otrok v postopkih pred državnimi organi in institucijami, ga mora voditi strokoven in neodvisen organ, na primer Varuh človekovih pravic ali svetovalni center, najboljša rešitev bi bila novoustanovljena institucija. Postavitev zagovorništva v okvir katerega koli izmed ministrstev, vključno z MDDSZ, ne bi zagotovila otroku vloge subjekta v postopku, saj mu jo prav te institucije v praksi odrekajo.

Stran | 33

Domen Rakovec, Društvo ProSoc

Otroci so naše upanje in naša prihodnost. Vse prevečkrat se znajdejo v težavah, za katere smo odgovorni predvsem odrasli, ki s svojimi odločitvami, čeprav v dobri veri, naredimo marsikatero neumnost in s tem škodujemo otroku, njegovemu razvoju in dostikrat tudi vplivamo na njegovo usodo, še zlasti ko postanejo predmet obravnave v primeru navzkrižja interesov. Večina primerov za čas trajanja pilotskega projekta je namreč prav takšna. Takrat otrok nujno potrebuje ob sebi strokovno, nepristransko in neodvisno osebo, kar zagovornik je! Izkušnje in praksa kažejo, da lahko le oseba, ki deluje tako, ob ustrezni neodvisni organizacijski podpori otroku prisluhne in poskrbi, da njegov glas pride na pravo mesto.

Zoran Pavlovič, Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše

Najboljši argument za postavitev oziroma ohranitev zagovorništva je dosedanja praksa projekta. Če je prej praksa čutila, da zagovorništvo za otroke manjka, je zdaj mogoče na vrsti primerov pokazati, kako se lahko z zagovornikom stvari temeljito spremenijo. Teh sprememb in rešenih mladih življenj ni mogoče dovolj visoko oceniti z vidika človeških vrednot, niti jih ni mogoče ustrezno ekonomsko ovrednotiti.

Zakaj mora biti zagovornik neodvisen? Zagovornik dela z otroki, ki so v najrazličnejših postopkih v različnih primerih. Prav tako kot Varuh človekovih pravic ne sme biti pod isto streho z nobeno izmed teh institucij. Zato bi bilo problematično, da bi bila to služba pri ministrstvu, saj so centri za socialno delo, s katerimi se zagovornik stalno srečuje, podaljšana roka socialnoskrbstvene veje te iste izvršne oblasti.

Malo bolj zapleteno vprašanje je, ali naj bo nujno zagovornik neodvisen na način funkcionarja (kot je na primer pooblaščenka za osebne podatke), kar bi bilo najbrž optimalno, ali pa kot javna služba (na primer po modelu tožilstva), ali pa bi lahko bil oblikovan kot strokovni javni zavod in bi bil strokovno neodvisen na način neodvisnosti kot (analogno) zdravstvene službe, ki jih ne vodi politika. Vsekakor mora biti strukturno neodvisen (zavezan samo otroku) od institucij, s katerimi ima otrok potencialno težave ali spore (sociala, šolstvo, zavodi, tudi zdravstvo!), in sicer zato, da lahko nastopa tako neodvisno, kot nastopajo neodvisno optimalno kompetentni starši, ki sicer za otroka običajno opravljajo naravno zagovorniško funkcijo. V vsakem primeru pa mora biti dobro strokovno, multidisciplinarno opremljen. Sedanja povezanost zagovornika z Varuhom mu sicer da ugled in težo, a ker je

zagovornik vpleten v konkretne postopke, česar pa si Varuh ne more privoščiti, je to lahko le začasna, razvojna, projektna rešitev.

Vlasta Nussdorfer, Beli obroč Slovenije

Že od začetka projekta nas je vodila ena sama želja: da otrok kot šibko bitje ne bi bil v različnih postopkih sam, prepuščen odraslim, ki bi lahko nanj, tudi pod pretvezo pomoči, vplivali in z njim celo manipulirali. Gre predvsem za starše ali enega izmed njih, ki o odprtih vprašanjih, pomembnih za otroka, pogosto nimajo enakega mnenja. Otroku se lahko posledice zlorab in nasilja v družini, o katerih starši in najbližji ne želijo govoriti, poznajo vse življenje, zmanjšajo že tako ranjeno samozavest in uničijo samopodobo. Zato je treba glas otroka slišati, pa ne le to, tudi posredovati organom in službam, ki o za otroka pomembnih odločitvah sprejemajo svoja mnenja.

Stran | 34

Vesela sem, da sva bili z mag. Martino Jenkole pobudnici tako pomembnega projekta, ki mu je v nekaj letih uspelo zbrati ljudi številnih poklicev, ki so pripravljeni svoj prosti čas, znanje in izkušnje ponuditi otrokom v stiski, in to na različnih področjih. Cilj je svetel, zgled je vreden posnemanja in vsekakor nadaljevanja v strukturirani obliki, jasno in pregledno, pod okriljem države in ob njeni pomoči.

Irena Velič, CSD Ljubljana Šiška

Kot zaposlena strokovna delavka na centru za socialno delo in koordinatorka projekta lahko po številu primerov postavljenih zagovorništev z gotovostjo trdim, da je potreba po postavitvi zagovornika za otroke velika in resnična. To so spoznali tudi strokovni delavci in delavke, ki so v veliki večini na našem centru tudi pobudniki za postavitve zagovornika. Otrok ima tako možnost, da ima samo zase osebo, ki je strokovna in z dodatnimi znanji, ki je na voljo samo njemu in ni v odnosu s strokovnimi delavci, kadar gre za upravne postopke ali s sodišči, ko gre za sodne postopke. Odrasli, največkrat gre za starše, imajo možnost, da si najamejo odvetnike, poiščejo pomoč, otroci pa te možnosti nimajo.

Nujno je treba zakonsko opredeliti postavitve zagovornika. Primeri dobre prakse v teh letih to upravičujejo. Idealna bi bila umestitev zagovornika v samostojni inštitut, vsekakor pa mora ostati neodvisen in nepristranski. Ne glede na to, da smo v času recesije, menim, da je zaščita otrok dejanje in dolžnost socialne države in podpisnice KOP. Naj ne bodo pravice otrok le na papirju!

Ana M. Sobočan, Fakulteta za socialno delo

Trenutni izziv je v prepoznavanju, zakaj je tako izjemno pomembno, da se zagovornik otrok ohrani in okrepi, s tem, da se njegovo delovanje tudi formalnopravno uredi na državni ravni. Sama trenutno vidim pravice otrok kot razpete med dve skrajnosti: na eni strani se otrokove pravice in dobrobit otrok pogosto uporabljajo v javnih in političnih diskurzih kot pomemben vidik, ki podpira razna stališča odraslih, obenem pa so otroci na številnih področjih prikrajšani in izvzeti iz kontekstov državljskih pravic ali enakopravne, neodvisne obravnave. Pravice otrok so globoko pogojene z odločitvami odraslih. Žal pa niso vsi odrasli vedno najboljši zagovorniki in skrbniki (svojim) otrokom in te funkcije zaradi različnih razlogov ne morejo dobro in učinkovito opravljati, zato je izjemno pomembno, da imajo otroci možnost, da

zagovornika njihovih pravic in koristi prevzame v izjemnih okoliščinah nekdo, ki bo lahko zagotovil, da se bo slišal tudi glas otrok.

Prof. dr. Darja Zaviršek, Fakulteta za socialno delo

Projekt Zagovornik – glas otroka postavlja v jedro otroka kot subjekta pravic, ki doživlja ekonomsko, čustveno in socialno prikrajšanost najpogosteje v obliki zanemarjanja in različnih zlorab. S tem se v Sloveniji prvič uresničuje tako imenovana *child perspective*, perspektiva, usmerjena na otroka. Ta je eden izmed osrednjih poudarkov izobraževanja za zagovornike in temelji na naslednjih predpostavkah:

Stran | 35

- da otrok ni pomanjšan odrasli in da je otroštvo posebno obdobje v človekovem življenjskem poteku, ki je enakovredno obdobju odraslosti,
- da ima otrok pravico biti obravnavan kot subjekt pravic (pravica do izražanja lastne volje, pravica, da se ga jemlje resno, pravica do pričanja itd.),
- da ima otrok pravico, da se ga obravnava na spoštljiv način, in da se brezpogojno zadovoljujejo njegove ekonomske, socialne in čustvene potrebe,
- da doživlja otrok svet okoli sebe na njemu značilen način, katerega razumevanje je odraslim le s težavo dostopno, zato se morajo odrasli za razumevanje otrokovega sveta posebej usposablјati,
- da izraža otrok svoje doživljanje vključno s travmami na njemu značilen način in da se morajo odrasli za razumevanje otrokovih znakov doživljanja travm posebej usposablјati.

Strokovnjaki na področju psihosocialnih poklicev ugotavljajo, da so za delo z otroki potrebna posebna znanja, ki obsegajo povečevanje čustvenega dožemanja s poudarkom na perspektivi, usmerjeni na otroka in so v državah postsocializma najslabše razvita. Ob tem, ko je desetletja prevladoval medicinsko-diagnostični model obravnave, tega ni mogel nadomestiti psihosocialni podporni model, ki ni usmerjen v postavljanje diagnoz, temveč v psihosocialno podporo otrokom, ki jim odrasli ne zagotavljajo zadovoljivega čustvenega, kognitivnega in telesnega razvoja. Bolj ko znanost odkriva zgodnje faze človekovega razvoja (razvoj možganov, čustvenega doživljanja, kopičenje spominov, travmatičnih doživetij itd.), pomembneje postaja, da dobijo otroci, katerih biološki starši doživljajo kratkotrajne ali dolgotrajne stiske (ločitev, so nasilni ali žrtve nasilja, odnosni od zakonitih in nezakonitih snovi, revni in nepredvidljivi ipd.), druge pomembne odrasle, ki za krajši ali daljši čas nadomestijo nefunkcionalne biološke starše. Zagovorniki so tisti, ki nadomestijo nekatere funkcije, ki jih opravljajo odrasli, ki skrbijo za otroka, in poskrbijo, da so odločitve, ki jih sprejmejo strokovne službe (socialno delo, medicinske službe, sodišča ipd.), sprejete v otrokovo korist, z vedenjem otroka in z otrokovim soglasjem, če je to mogoče. Zagovornik se zavzame za potrebe, pravice in želje otroka, da bi bile upoštevane in da bi se povečala otrokova moč ali da se njegov položaj ne bi še poslabšal (tudi če je že v strokovni obravnavi).

Na takšnem teoretičnem ozadju je potekalo večletno izobraževanje za vse generacije današnjih zagovornic in zagovornikov, ki so med izobraževanjem pridobili predvsem posebna znanja s področja zakonodaje (družinske, kazenske itd.), psihologije, s posebnim poudarkom na razumevanju doživljanja otroka, teorije travm, nasilja in zanemarjanja in zlorab otrok, teorije družin, komunikacije in otrokove odpornosti (*resilience*) na zanemarjanje

in zlorabe. Poseben poudarek je bil namenjen tudi ranljivim otrokom, med katerimi je usposabljanje upoštevalo predvsem otroke z različnimi ovirami (gibalne, senzorne, intelektualne), otroke etničnih manjšin (romske otroke) in revne. Usposabljanja so izhajala iz strokovnih znanj tuje zagovorniške prakse in s tem bogatila dosedanja strokovna znanja različnih strok, ki se ukvarjajo z otroki.

Martina Jenkole, vodja projekta Zagovornik – glas otroka

Stran | 36

Glede na to, da sem ob pisanju tega poročila svoj pogled na zagovorništvo za otroke in stališča vtkala v vsebino poročila, želim ob koncu v izogib ponavljanju, poudariti le še to: Projekt poteka že sedmo leto. Na potrebo po zakonski ureditvi zagovorništva (vključitev v Družinski zakonik) pa smo kot posamezniki in pozneje kot Skupina za pripravo pilotskega projekta opozarjali že od leta 2005. Pred tem je Varuh na nujnost ureditve zastopanja otroka opozarjal že v številnih letnih poročilih. Ob tem in glede na to, da je od podpisa Konvencije ZN o otrokovih pravicah (KOP), ki otroka obravnava kot subjekt pravic, minilo že 23 let, se mi vedno znova postavlja vprašanje, zakaj ima naša država tako mačehovski odnos do omogočanja otrokom, da se aktivno vključijo v procese odločanja v zadevah, ki se jih tičejo. Vsekakor ne more biti odgovor v hudi gospodarski krizi, saj ta ne traja že toliko let. Ne le podpis KOP, ampak ustanovitev neodvisne institucije za otroke je ogledalo tega, kako družba oziroma država gleda na otroštvo. Skrajni čas je, da tudi naša država naredi korak naprej. Zato želimo v pomoč državi, da to čim prej udejanji, s tem poročilom odgovoriti na še morebitne dileme ob tem. Sedemletno delo je namreč dovolj dolgo obdobje, da lahko s poročilom odgovarjamo na številna vprašanja in dileme ter postavljamo temelje zagovorništvu. S ponosom lahko pregledamo prehojeno pot vseh sodelujočih v projektu, saj je bilo v tem obdobju narejenih mnogo korakov k razvijanju in oblikovanju podlage za sprejetje zakona o zagovorniku otroka in na podlagi tega institucionalizacije zagovorništva. Naj sklenem z dejstvom, da projekt ne more potekati v nedogled. Zato je zdaj na potezi država.

2. Predlog Varuha človekovih pravic RS

Varuh meni, da je projekt Zagovornik – glas otroka nedvomno upravičil vložena sredstva in dokazal, da je mogoče z zagovornikom učinkovito uresničiti otrokovo pravico do svobodnega izražanja lastnega mnenja, ki jo zagotavlja Konvencija ZN o otrokovih pravicah. Po štirih letih izvajanja projekta pa je čas, da država pri zagotavljanju te pravice naredi nadaljnji korak, ki bo idejo zagovorništva dogradil v smislu organizacije, predvsem pa vsem otrokom v Sloveniji zagotovil enake pravice. Poročilo, ki smo ga pripravili, naj bo zato v pomoč pri objektivni oceni projekta, v naslednji fazi pa tudi strokovna podlaga za njegovo zakonsko ureditev.

Varuh predlaga, naj Vlada Republike Slovenije pripravi poseben zakon, ki bo zagovorništvo otrok institucionaliziral v samostojni in neodvisni pravni osebi, ki bo zagotavljala enake storitve vsem otrokom v Sloveniji, ne glede na kraj njihovega bivanja. Vključitev dela zagovornika v posamezen državni organ se zdi dobra rešitev le z vidika racionalnosti, vendar pa zagovorništvo ni upravna naloga ali upravna stvar, zato bi jo bilo verjetno primerneje opredeliti kot javno službo in temu primerno organizirati. Do sprejetja oziroma uveljavitve

nove ureditve tega področja pa bi bilo smiselno projekt v dosednji obliki podaljšati in glede na že ugotovljene potrebe razširiti (redna zaposlitev strokovnega in administrativnega delavca), saj bi njegova ustavitev povzročila nepopravljivo veliko škodo.

IV OBRAVNAVANI PRIMERI (Priloga)

1. Deklica želi ostati v rejništvu

Center za socialno delo (CSD) je zaprosil za postavitve zagovornika osemletni deklici, ki je bila skupaj s tri leta mlajšo sestro pred enim letom nameščena v rejništvo, ker starši zaradi svojih zdravstvenih težav niso zmogli skrbeti zanj. Starši živijo ločeno.

Stran | 38

Deklici sta bili v rejništvo nameščeni s soglasjem obeh staršev. Stiki z njima so na začetku redno potekali, dobro je bilo tudi sodelovanje med starši in rejnico. Po nekaj mesecih pa se je stanje zelo spremenilo. Rejnica je opozorila CSD, da deklici po stikih z mamo slabo spita in sta zelo nemirni. Starejša naj bi povedala, da ji mama naroča, kaj mora povedati na CSD in rejnici, da bo lahko živela z njo, in ne z očijem. CSD je po pogovoru z deklico ugotovil, da je pod velikim pritiskom in se boji povedati, kaj je narobe. Starši so ločeno zahtevali prenehanje rejništva. Mati je do mnenja CSD izražala nezaupanje, zato je CSD prosil za postavitve zagovornika. Ker starši niso podali soglasja, je CSD postavil zagovornika z odločbo.

Zagovornica je z deklico opravila več srečanj. Iz pogovorov je bilo razvidno, da ima deklica izreden vpogled in uvid v celotno dogajanje in se zaveda pomembnosti svojih izjav. Povedala je, da ima rada oba izmed staršev in da bi ji bilo vseeno, pri katerem bi živela, če se ne bi nenehno prepirala in grdo govorila drug o drugem (tudi o starih starših). Povedala je tudi, da se mati hitro razjezi in jo kaznuje, pa tudi obljub skoraj nikoli ne izpolni. Oče pa z njo bolj malo govori, več se z njo ukvarja njegova mama. Ker ima največ miru pri rejnici in ker tam lahko vidi mamo in očeta ter stare starše, bi ji bilo najljubše ostati tam, saj ji je lepo. Skrbelo jo je le to, kako bo zagovornica to njeno mnenje posredovala, da ne bi prizadela staršev. Zato je bila pri skupnem pisanju izjave, ki je bila posredovana CSD pred razpisano ustno obravnavo, izredno previdna. Zagovornica ji je tudi natančno razložila, kako bo njeno mnenje predstavila na ustni obravnavi.

Kot je razvidno iz mnenja otroka, deklica zelo jasno zaznava trenutno dogajanje in medsebojne odnose članov ožje in širše družine. Sama ugotavlja, da lahko ohranja stike z vsemi sorodniki in hkrati ljubezen do obeh staršev le v rejništvu. Tako je osemletna deklica pokazala večjo zrelost in odgovornost kot njeni starši, ob tem pa mislila še na to, da jih ne bi prizadela s svojimi izjavami. Želja otroka, da ostaja v rejniški družini, bi morala biti tako za starše kot za CSD velik alarm in resno opozorilo, da morajo oni spremeniti svoje ravnanje, pri čemer bi moral CSD staršem ponuditi strokovno pomoč. **11.9-55/2011**

2. Zahteva očeta po zamenjavi zagovornika otroku

Na Varuha se je obrnil Center za socialno delo (CSD) s prošnjo za postavitve zagovornika enajstletnemu dečku, za katerega so ugotovili visoko stopnjo ogroženosti v družini.

Deček je bil obravnavan pri pedopsihiatru zaradi pogostih izbruhov jeze, neobiskovanja pouka, suma očetovega nasilja, klicanja policije in poskusov samopoškodovanja. Izdana je bila odločba o odvzemu otroka in vnovična namestitve v zavod (pred tem je že nekaj časa bival v mladinskem domu). Oče je temu odločno nasprotoval, deček je grozil s samomorom. Med šolskimi počitnicami, ko je bil zaradi čedalje hujših vedenjskih težav sprejet na pedopsihiatrični oddelek Pediatrične klinike v Ljubljani (diagnostični postopek), je CSD na podlagi soglasja staršev zaprosil za postavitve zagovornika otroku. CSD je to utemeljil tudi s trditvijo, da je oče otroku čedalje bolj vsiljeval svoje mnenje, ki naj ga otrok posreduje pristojnim institucijam kot svoje mnenje. Menil je, da bo otrok v varnem okolju in ob daljši odsotnosti od očeta končno upal povedati svoje mnenje.

Stran | 39

Zagovornik, ki smo ga postavili s soglasjem staršev, se je z otrokom večkrat srečal, vendar je bila komunikacija zelo otežena. Ker je bil otrok z dovoljenjem zdravnice ob koncu tedna pri očetu, vzpostavitev zaupnega odnosa med zagovornikom in otrokom ni bila mogoča. Po vsakokratni vrnitvi na kliniko je zagovorniku podajal vedno nove izjave (na primer: »Želim, da CSD sporočiš, da želim domov in še to, da oče nad mano ni izvajal nasilja.«). Po pridobitvi izvedenskega mnenja se je CSD dogovoril s kliniko, da se tam sestane multidisciplinarni tim, na katerem so po predstavitvi vseh ugotovitev med drugim sklenili, da deček do končanja diagnostike ostaja na kliniki, potem pa se ga namesti v vzgojno-izobraževalni zavod, saj je domače okolje zanj neprimerno. Čeprav so bili na kliniki seznanjeni, da se oče ne strinja z namestitvijo v zavod, mu je bilo po sestanku dovoljeno, da je sina odpeljal v mesto. Kot je bilo pričakovati, otroka ni pripeljal nazaj.

Nekaj tednov pozneje se je dečkov oče le strinjal, da sina namestijo v vzgojni zavod. To mu je sin zelo zameril, ker je menil, da je oče to storil zaradi osebnih razlogov. To je tudi povedal zagovorniku in končno začel pripovedovati o očetovem nasilju. Po tem pogovoru je oče pisal Varuhu, da zahteva drugega zagovornika, ker naj bi sedanji manipuliral z otrokom, in je prepovedal vse stike med otrokom in zagovornikom.

Očetu smo tako v telefonskih pogovorih kot pisno pojasnili, da zagovornika lahko na zahtevo staršev ali enega izmed njiju zamenjamo le, če ugotovimo, da svojega dela ni opravljal v skladu z zahtevanimi standardi in etičnim kodeksom, saj bi v nasprotnem primeru lahko delovali v nasprotju s poslanstvom zagovorništva. Ker v tem primeru tega nismo ugotovili, smo očetu pojasnili, da lahko sodelovanje ustavi tako, da prekliče soglasje. V takšnem primeru bomo CSD predlagali postavitve zagovornika z odločbo. Oče soglasja ni preklical. Sporočil je, da tudi sin odklanja zagovornika, in vzgojnemu zavodu naročil, naj onemogoči srečanja med otrokom in zagovornikom.

Predvidevali smo, da je otrok kot že večkrat znova omagal pod pritiski očeta. Z namenom, da mu jasno povemo, da je njegovo mnenje pri našem delu najpomembnejše, da spoštujemo njegovo odločitev in da lahko nas ali zagovornika vedno pokliče, smo se oglasili pri njem v vzgojnem zavodu. Deček je bil v pogovoru nemiren, deloval je raztreseno. Izjavil je, da ne želi več sodelovati z zagovornikom. Dogovorili smo se, da bo po potrebi poklical, in mu pustili zloženko s kontakti.

S predstavljenim primerom želimo opozoriti na nujnost boljšega sodelovanja med institucijami. Čeprav je bil postavljen sum očetovega nasilja, je otrok ostal izpostavljen njegovim pritiskom. Menimo, da bi bilo treba v primerih ugotovljene visoke stopnje ogroženosti v družini, otroku najprej omogočiti varen dom, brez možnosti izvajanja pritiska. To bi morali upoštevati vsi vpleteni in starševsko pravico, z namenom zavarovanja koristi otroka, v takšnih primerih vsaj delno omejiti. Kadar je otrok ogrožen, mora korist otroka prevladati nad pravicami staršev. **11.9-41/2011**

Stran | 40

3. *Otrokov glas sta ob pomoči zagovornice upoštevali tudi starši*

Pobudnik je zaprosil za postavitev zagovornika osemletnemu sinu z željo, da se končno sliši glas otroka. Navajal je, da sin želi kar največ časa preživeti z njim, vendar se stiki čedalje bolj omejujejo, ker mati otroka trdi nasprotno. Težave pri poteku stikov so se pojavljale že od leta 2007, vmes je bila celo nekajmesečna prekinitev, ker oče ni redno pripeljal otroka nazaj ob dogovorjeni uri. V času podane pobude pa je bil zaradi nenehnih pritoževanj odprt tudi postopek ugotavljanja ogroženosti otroka.

S predlogom za postavitev zagovornika smo seznanili mater otroka, ki je podala soglasje, ob tem pa izrazila bojazen, da bi otrok izražal svoje mnenje pod pritiskom očeta.

Zagovornica se je z otrokom srečala devetkrat. Srečanj je bilo več kot običajno, ker je bil otrok v hudi stiski in je bilo potrebnega več časa za vzpostavitev zaupanja in posledično izražanja njegovega mnenja. Ob predstavitvi njegovega mnenja in želja staršem ni želel biti prisoten (»da se ne bi več kregala«). Prisotni sta bili zagovornica in koordinatorka za zagovorništvo. Ob predstavitvi otrokove želje, da želi biti približno enako časa pri vsakem izmed staršev, in opažanj zagovornice o stiski in bojazni otroka o tem, kakšen bo odziv staršev, je mati nemudoma dejala, da je za te besede odgovoren njegov oče. Oče se je jezno odzval. Šele po daljšem pogovoru in ob tem nenehnem opozarjanju na to, da je treba poslušati glas otroka in ga upoštevati pri odločanju o poteku stikov, je sledila sprememba v dogovarjanju med starši. Ob sodelovanju centra za socialno delo (CSD) in zagovornice so starši, ob upoštevanju volje otroka, začeli, najprej poskusno, novo obliko stikov. Po poskusnem obdobju so ugotovili, da dogovorjeni način ustreza vsem, še zlasti otroku, kar se na njem tudi kaže.

Po preteku poskusnega obdobja je CSD po sestanku s starši in zagovornico ugotovil, da je otrok zadovoljen, da stiki zelo dobro potekajo, da so starši napredovali v starševskem sodelovanju in tako odpravili razloge, zaradi katerih je bil potreben postopek za zaščito ogroženega otroka. Sodišču je poslal mnenje in sporazum, ki so ga, ob upoštevanju volje otroka, oblikovali starši.

Primer opozarja na pomembno vlogo zagovornika kot nepristranske osebe pri aktivni vključitvi otroka in upoštevanju njegovega mnenja za stike s starši. Posebej pomembno je, da so starši po tem, ko so zmogli resnično slišati otroka, ob pomoči CSD vzpostavili ustrežnejšo obliko sodelovanja in sprejeli rešitve glede urejanja medsebojnih razmerij in

starševske skrbi. To pa pomeni, da so vzpostavili tudi boljše pogoje za zdrav psihosocialni razvoj otroka in za njegovo srečno otroštvo. **11.9-16/2010**

4. *Mati mladoletnega dečka in njen pogled na delo zagovornice*

Stran | 41

Naj pojasnimo, da smo dečku postavili zagovornico zato, ker se je po mnenju terapevtov zaradi nenehnih nesoglasij med starši in večletnih postopkov odločanja o zaupanju otrok in stikih znašel v tako hudi osebni stiski, da se mu je kljub različnim oblikam pomoči, med drugimi tudi zdravljenjem na pedopsihiatriji, zdravstveno in psihično stanje nenehno slabšalo. V šoli je postal tako neobvladljiv, da je morala biti ves čas navzoča spremljevalka, kar ga je motilo in hkrati izoliralo od sošolcev. Glede na navedeno je bilo tudi sodelovanje zagovornice dolgotrajno in vsestransko.

Ko so se otrokovo stanje in razmere tako uredili, da sodelovanje zagovornice ni bilo več potrebno, se je mati otroka zahvalila za dobro strokovno in hkrati požrtvovalno delo zagovornice. Pohvalo utemeljuje zlasti s tem, da je njen sin v času poteka zagovorništva končno le dobil izkušnjo, da nekomu lahko zaupa brez negativnih posledic in brez strahu, da se bo njegovo zaupanje uporabilo v nasprotju z njegovo voljo. Izrazila je mnenje, da je prav to pripomoglo, da je končno začel izražati svoje želje in občutja, kar je odločilno pripomoglo k izhodu iz začaranega kroga.

V nadaljevanju navajamo nekaj njenih navedb: »Šele ob srečanjih z zagovornico je dobil priložnost biti dalj časa z osebo, ki jo je sprejel kot pozitivno. Nanj je zelo pomirjujoče delovalo to, da so bila srečanja resnično na nevtralnem terenu, kamor je prihajala sama, ter postopno, nevsiljivo in dosledno ugotavljala in upoštevala otrokove meje izražanja. Tako je pri zagovornici začutil varnost in oporo tudi v času kriz (samouničevalno vedenje, ki je bilo ogrožajoče zanj in za druge). S prihodom zagovornice so tudi institucije začele bolje delovati in sodelovati. K izboljšanju njegovega stanja je pripomoglo tudi to, da so ga septembra brez predsodkov sprejeli na manjšo osnovno šolo, kjer mu je učiteljica nesebično pomagala in bila odprta tudi za sodelovanje z zagovornico. Zaradi prehoda v drugo šolo je bila prav zagovornica edina oseba, ki je spremljala otroka ves čas, in so bila v novembru na komisiji za usmerjanje zato njena opažanja in opozarjanje na velik napredek otroka v tem času odločilni za odločitev, da ostane na tej šoli. K uresničitvi otrokove želje je zagovornica pomagala tudi glede njegove želje, da bi obiskoval posebno zvrst karateja, čemur sem zaradi nepoznavanja najprej odločno nasprotovala. Pokazalo se je, da mu ta aktivnost med drugim pomaga tudi h graditvi samozavesti, saj je na treningih dobival močna sporočila o pomenu in načinu ustrezne komunikacije ter seveda, o tem kako se primerno branimo in usmerjamo jezo.«

Mati mladoletnega dečka svoje videnje končuje z zahvalo, da je bilo njenemu sinu omogočena pomoč zagovornice, »saj mu je njena vsestranska opora omogočila, da je začel zaupati v svet, da je upal izražati čustva in tako postopno zapuščal način samouničevalnega

in agresivnega vedenja. Njegovo življenje postaja poprečno otroško življenje, ko z veseljem hodi v šolo in uživa v igri s sovrstniki». **11.0-9/2009**

5. Zakaj zagovornica kljub postavljeni pooblaščenki

Kot zagovornica sem bila postavljena deklici, ki jo je dedek spolno zlorabljal. Ko sem spoznala AD, ni vedela nič o postopkih na sodišču. Ker ima precejšnje težave z zdravjem in s tem povezan izredno slab spomin, sem ji napisala, kako poteka postopek na sodišču in s kom bo morala govoriti. V času, ko sva se spoznali, ni vedela, da ima določeno pooblaščenko.

Stran | 42

Moja vloga je bila na začetku predvsem povezovalna, hkrati pa sem pridobivala informacije, ki so bile za deklico pomembne, tako glede pooblaščenke kot CSD. Na sodišču je bila storjena napaka, tako da pooblaščenka niti ni dobila vabila na sodišče. Da bo obravnava, je izvedela od mene, ko sem jo klicala v želji, da se dogovorimo, kako bo vse potekalo in da se z deklico pred obravnavo vsaj enkrat srečata. Pooblaščenka ni vedela, v kakšnih odnosih je deklica s svojimi starši in da o zlorabi ne želi govoriti pred njimi. Seznanitev s pooblaščenko je deklici zelo olajšalo položaj, saj se je obravnave in vse, kar je bilo povezano z njo, zelo bala. Dva meseca pred obravnavo sem bila z deklico tako rekoč dnevno v stiku. Pooblaščenko je dojemala kot uradno osebo.

Na dan obravnave sva deklico spremljali na sodišče jaz in njena vzgojiteljica iz doma, ki ji je zelo zaupala. Naj poudarim, da nikakor ni bilo odveč, da je imela ob sebi dve osebi, saj naju je resnično potrebovala. Že prihod na sodišče je za zlorabljenega otroka stresen. Pregled na vhodu, oddaja telefona, odhod na stranišče in predvsem čakanje pred sodno dvorano. Res je, da bi morda v nekaterih primerih to vlogo lahko prevzeli starši, vendar v tem primeru to ni bilo mogoče, saj je njihov odnos bolj slab. Tudi če ne bi bil, otroci o spolni zlorabi zelo težko govorijo s starši, sploh če se je zloraba zgodila v družini. Zato se mi zdi poglobitno, da je v takem primeru otroku dodeljen zagovornik.

Zaradi njenega zdravstvenega stanja smo bili vsi v skrbeh, ali ji bo tolikšen stres stanje še poslabšal (z epileptičnimi napadi). Kako stresno je to za njo, je socialna delavka šele na mojo pobudo tudi pisno obrazložila sodišču, tako da je bil tudi sodnik obveščen o tem, da je deklica izredno občutljiva in da je res potrebna previdnost, da se ne bi sprožil kak hujši napad. V sodno dvorano sva jo spremljali obe. Deklica je imela vse o zlorabi napisano v dnevniku in sodnik je dovolil, da je zapise prebrala vzgojiteljica. Med branjem teh zapisov sem sama sedela od deklici, jo fizično podpirala, ker se je tresla od joka. Pozneje mi je povedala, da je komaj ostala pri zavesti in tudi sama sem čutila, da je na trenutke z vso svojo težo slonela na meni. Na njeno željo smo počakali pred sodno dvorano, saj smo se želeli izogniti srečanju z obdolžencem. Tudi to so bili za deklico izredno stresni trenutki. Bala se je, da bo morala znova v dvorano, saj ji je sodnik razložil, da ima obdolženec pravico do vprašanj, ko mu bodo prebrali njeno izjavo. K sreči vprašanj ni bilo in smo lahko odšle. Na koncu bi rada še enkrat poudarila, da so v omenjenem primeru vsi opravili odlično nalogo, tako CSD, pooblaščenka kot sodnik. Vsi so izkazali veliko mero občutljivosti.

Se mi pa postavlja vprašanje, kaj bi bilo, če bi se to zgodilo tudi brez postavljene zagovornice. Tudi če družina ni v stiku z obdolžencem, o tem težko govorijo, otroke pa pri komunikaciji s starši ovirajo predvsem sram, občutek krivde in strah. Menim, da je postavljanje zagovornika v takih primerih nujno. Otrok na sodišču ne bi smel biti prepuščen sam sebi. Pomembno je, da ima ob sebi nekoga, ki je tam le zaradi njega in zato, da mu nudi oporo. Pooblaščenka ima vlogo zagovarjanja pred sodiščem in se v trenutku obravnave ne more poglobljeno ukvarjati z otrokom in mu nuditi potrebne opore. Tudi starši so večkrat v vlogi prič in kot taki sami prestrašeni in obremenjeni s tem, kar jih čaka.

Stran | 43

Izkušnje iz primera govorijo v prid temu, da je zagovornik nujen. Ima pomembno vlogo v obdobju pred obravnavo kot opora otroku, je vezni člen med institucijami ter vir pomembnih informacij o otroku. Med obravnavo pa je nepogrešljiv spremljevalec otroka. **11.8-1/2008**

6. Komisija upoštevala okrepljeni glas otroka

Oče osemletnega otroka je zaprosil za postavev zagovornika s pojasnilom, da je zaradi nenehnih nesoglasij med njim in otrokovo materjo v času večletnih postopkov odločanja o zaupanju otrok in stikih sin v tako hudi osebnosti stiski, da mu kljub različnim oblikam pomoči, med drugimi tudi zdravljenjem na pedopsihiatriji, ne zmorejo ustrezno pomagati. V šoli je postajal neobvladljiv. Menil je, da je pod hudim pritiskom in nikomur več ne zaupa. S postavitvijo je soglašala tudi mati otroka. Po proučitvi zadeve smo ugotovili, da je pobuda za postavitev zagovornika upravičena, in imenovali zagovornico.

Glede na to, da je v tem primeru sodelovanje zagovornice dolgotrajno in obsežno, bomo v tokratnem opisu predstavili le en del sodelovanja, in sicer sodelovanje zagovornice v timu za usmerjanje. Za osemletnega dečka, ki je končal 2. razred osnovne šole, je bilo v tekočem šolskem letu zaradi številnih vedenjskih in čustvenih težav sodelovanje pri pouku mogoče le ob stalni navzočnosti spremljevalke, česar pa ni bilo mogoče zagotoviti tudi za naslednje šolsko leto. Zato so mu poskušali pomagati s prešolanjem na manjšo podružnično šolo, ki ima v razredu manj učencev, in hkrati začeli postopek za usmerjanje.

Na prvem timske sestanek, ki sta ga center za socialno delo (CSD) in Komisija za usmerjanje sklicala na začetku oktobra (pozabili so povabiti zagovornico), jim ni uspelo poenotiti stališč in odgovoriti na vprašanje, kakšna oblika strokovne pomoči bi bila za dečka najprimernejša. Njegovi materi so v novembru sporočili, da so ugotovili, da bi bila zanj najprimernejša vključitev v razred za otroke s prilagojenim programom, in določili datum naslednje obravnave konec novembra.

Tokrat so dali zagovornici otroka besedo že na začetku sestanka. Na kratko je predstavila projekt zagovorništva in njeno zagovorniško delo z dečkom. Poudarila je, da je deček v zadnjih treh mesecih zelo napredoval, da sta po začetnih težavah z učiteljico zgradila zaupen odnos, ki konstruktivno vpliva tudi na sodelovanje pri pouku in na dečkove odnose s sošolci. Poudarila je, da je v primerjavi z lanskim šolskim letom, ko je potreboval celo spremljevalko, to pomembna pozitivna sprememba, ki jo je treba upoštevati, tudi zato, ker deček zaradi

pogostih selitev odklanja kakršno koli premestitev. Opozorila je na njegov trud in na to, da so pozitivne izkušnje, ki jih doživlja v šoli, zelo dragocena popotnica za njegov nadaljnji razvoj in odraščanje. Povedala je, da je učiteljica tudi v prihodnje pripravljena delati z dečkom, želi pa, da se ji omogoči primerna supervizija, ki bi ji nudila ustrezno strokovno pomoč in podporo. Glede na to, da so bili člani tima še vedno pod vtisom negativnih informacij iz prvega tima (da ima deček izbruhe, težave, je nasilen do sošolcev ...), novih, pozitivnih informacij o dečku pa niso poznali, je sledila burna razprava, ki je postopno prešla v podporo sporočilu zagovornice in sprejetju potrebnih sklepov. Tako je z njenim zavzemanjem za upoštevanje volje otroka ob hkratnem upoštevanju njegove koristi zagovornica pripomogla k želeni spremembi. Med sprejetimi sklepi naj omenim le, da otrok nadaljuje šolanje na podružnični šoli, učiteljici se nudi pomoč supervizije, v primeru občutno spremenjenih razmer pa se otroku omogoči druga oblika strokovne pomoči.

Stran | 44

Ob koncu se pridružujemo mnenju ene od članic omenjene komisije, da je delo zagovornice z otrokom zelo dragoceno. S tem, ko je omogočila okrepitev glasu otroka v postopku in posredovala informacije o dejanskem stanju otroka (zlasti o njegovem trudu in napredku), je pripomogla k odločanju v resnično korist otroka, kar je zanj izjemno pomembno.

Ta primer prikazuje tudi posredno Varuhovo delovanje v korist otrok, saj z omogočanjem projekta Zagovornik – glas otroka omogoča pomoč otrokom tudi v primerih, ko to ni mogoče v okviru Varuhove pristojnosti. Ob tem želimo opozoriti, da se ob odločanju o za otroka pomembnih odločitvah pogosto premalo izhaja iz koristi otroka ob upoštevanju njegove volje, njegovega napredka, ki izhaja iz njegovega truda ter posledično dejanskega stanja v času odločanja. **11.0-34/2008**

7. Odgovoren odziv matere na kritiko in mnenje otroka

Center za socialno delo (CSD) je zaprosil za postavitev zagovornika 11 letnemu dečku v postopku, ki so ga vodili za zaščito otroka.

Iz poročila CSD izhaja, da se starša ne zmoreta dogovarjati o stikih in zato nenehno prihaja do konfliktov in celo nasilnega vedenja. Zoper začasno odredbo o stikih se je oče otroka pritožil, ker je želel večji obseg stikov. Prav tako naj bi več stikov z očetom želel otrok. Mati je trdila obratno in obseg stikov želela zmanjšati na minimum. Na otroka so stalni konflikti med staršema delovali stresno, postajal je odklonilen do vsega.

Uvodnega srečanja, na katerem sta bili poleg zagovornice, otroka in matere, prisotni tudi koordinatorka za zagovorništvo in strokovna delavka CSD, se oče ni želel udeležiti zaradi prisotnosti matere.

Zagovornica je z otrokom opravila sedem srečanj. Kot je razvidno iz poročil zagovornice in še zlasti iz zapisane izjave otroka, je bil deček v pogovorih zelo kritičen do matere, nekoliko tudi do očeta. Povedal je, da so bili njihovi odnosi veliko boljši, ko sta starša hodila na svetovanje. Zato želi, da s tem nadaljujeta in upa, da bi to pomagalo, da bi si kljub ločitvi bolj zaupala (»predvsem mora svoje obnašanje spremeniti mama, očeta manj provocirati in se več pogovarjati z njim«) in se znala dogovarjati o tem, kar se tiče njega. Od staršev pričakuje več dogovarjanja o stikih, ne pa vztrajanja na napisanem od vejice do vejice. Razume, da je

mati zelo zaposlena, ne razume pa, da se z njim ne ukvarja, da mu večkrat kaj ne pomaga. Z očetom želi več stikov, ker ima oče več časa in se z njim več ukvarja. Zameri pa mu, ker se ne zaposli.

Na zaključnem srečanju, ki se ga je udeležil tudi oče, je zagovornica poročala o srečanjih in prebrala otrokovo izjavo. Ker je bil do staršev, zlasti do matere, zelo kritičen, je bil odziv staršev presenetljiv. Mati je otrokovo mnenje sprejela z besedami: "Očitno še moram marsikaj storiti na sebi." Povedala je, da se je sin v obdobju srečevanj z zagovornico osebnostno pozitivno zelo spremenil. Oče pa je, po izjavi strokovne delavke, prvič do konca zdržal v skupnem prostoru in konstruktivno sodeloval v pogovoru. Ob zaključku srečanja so se dogovorili, da se bo upoštevala želja otroka za razširitev stikov. Deček, ki je bil na svojo željo prisoten na srečanju, je izrazil željo, da bi se po določenem času še srečal z zagovornico, da ji bo lahko povedal, kako dogovor poteka. Starša sta se strinjala in dogovor spoštovala, kar je deček dva meseca kasneje z veseljem povedal zagovornici.

Stran | 45

Primer predstavljamo z namenom, da pokažemo na pozitivne spremembe v družini, ki jih je s svojo dejavnostjo vnesla zagovornica in otroku omogočila, da se je slišal tudi njegov glas, starša pa sta se na njegovo mnenje odgovorno odzvala. (11.9 – 56/2012)

8. Pomoč zagovornice otroku s posebnimi potrebami pri uresničitvi njegove pravice, da se šola in živi v domačem kraju

Center za socialno delo (CSD) je v februarju 2011, s priloženimi soglasji staršev, zaprosil za postavitve zagovornika 12-letnemu dečku. Priložil je tudi odločbo Ministrstva za šolstvo in šport (MŠŠ), s katero je zavrnilo pritožbo dečkovih staršev zoper odločbo o vključitvi in namestitvi otroka v zavod za slepo in slabovidno mladino. Tako deček kot starša so odločno odklanjali prešolanje in namestitve v zavod. Razlogov za odhod v zavod nista videla niti CSD, niti šola, ki jo otrok obiskuje. Šola ob tem izraža zaskrbljenost, ker je dečku vzporedno z omenjeno pravico prenehala pravica do dodatne učne pomoči v šoli, čeprav jo nujno potrebuje. CSD prosi, da zagovornik sodeluje z otrokom in posreduje njegov glas v nadaljnjih postopkih.

Že iz prvih pogovorov zagovornice z otrokom je bilo razvidno njegovo odločno odklanjanje prešolanja in še zlasti odhoda v zavod. Izražal je tudi veliko zaskrbljenost, ker bi se mu zaradi izostale dodatne učne pomoči lahko poslabšal učni uspeh in bi to postal razlog za prešolanje. Pričakoval je pomoč zagovornice tudi v tej smeri. Zagovornica je v dogovoru z njegovo mamo organizirala pomoč prostovoljke preko CSD, ki mu je ob popoldnevih pomagala pri domačih nalogah in pri učenju. Vzpostavila je kontakt s svetovalno delavko Zavoda za slepo in slabovidno mladino (ZSSM), kamor naj bi bil otrok nameščen in bila seznanjena, da ZSSM ne želi sprejeti otroka, ki tja ne želi, saj delajo predvsem na integraciji otrok.

Ob srečanju s strokovno delavko na Zavodu za šolstvo (ZŠ) in po seznanitvi z dejstvi (da ga sošolci sprejemajo in mu pomagajo ob njegovi slabovidnosti, da mu gre v šoli relativno dobro, da se v šoli dobro počuti...), je bila zagovornica seznanjena z možnostjo vložitve pritožbe oziroma zahtevka za spremembo usmeritve po končanem sodnem postopku. O tem je seznanila otroka in njegove starše, ki so temu sledili, in na ZŠ poslala izjavo otroka.

Ob odločitvi sodišča, da se postopek vrne prvostopenjskemu organu v ponovno odločanje, je bil deček ponovno upravičen do dodatne učne pomoči. Ob tem je še ohranil pomoč prostovoljke. V vsem tem času je imel srečanja z zagovornico, ki mu je posredovala potrebne

informacije in pomagala tudi pri razreševanju njegove stiske zaradi dolgotrajne negotovosti. Konec avgusta 2012 je bila končno sprejeta nova odločitev Komisije in izdana odločba, da deček še naprej ostane na sedanji OŠ in ima 3 ure dodatne učne pomoči.

Zagovornica je imela z otrokom kar 22 srečanj in več aktivnosti v njegovem interesu. V tem času je imel možnost preko zagovornice povedati svoje mnenje, sodelovati v postopkih in kljub dolgotrajnim postopkom ohraniti učni uspeh. Zagovornici se je zahvalil, ker je vedno »povedala naprej, tako kot je rekel« in mu pomagala. V šali ji je zagotovil, da ji zanj ni treba več skrbeti, ker on ve, da mu bo šlo. (11.9 - 11/2011)

Stran | 46

V VIRI:

- Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03 in 69/04).
- Konvencija o otrokovih pravicah (KOP – Uradni list SFRJ-MP, št. 15/90, Uradni list RS, št. 1/91, MP št. 23/04).
- Splošna deklaracija o človekovih pravicah.
- Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic (MEKUOP – Uradni list RS-MP, št. 26/1999).
- Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR), Ur. l. SRS, št. 15/1976, Ur. l. SRS, št. 30/1986-ZNP (20/1988 popr.), 1/1989, 14/1989, RS, št. 13/1994-ZN, 82/1994-ZN-B, 29/1995-ZPDF, 26/1999-ZPP, 60/1999 Odl. US: U-I-273/98, 70/2000-ZZNPOB, 64/2001, 110/2002-ZIRD, 42/2003 Odl. US: U-I-312/00-40, 16/2004, 69/2004-UPB1, 101/2007 Odl. US: U-I-328/05-12, 122/2007 Odl. US: U-I-11/07-45, 90/2011 Odl. US: U-I-85/10-10.

VI Sporočila organizacij, pridobljenih v javni razpravi o poročilu

Varuh je v času javne razprave pridobil več sporočil v podporo projektu. Objavljamo pa stališče največje nevladne organizacije s področja otrokovih pravic – **Zveze prijateljev mladine Slovenije** in **Zagovornika načela enakosti**. Zagovornik je namreč edini državni organ, ki je aktivno sodeloval v javni razpravi in nam posredoval svoja stališča.

Stran | 47

Slovenian Association of Friends of Youth

Miklošičeva 16, 1000 Ljubljana, Slovenija

www.zpms.si; info@zpms.si

tel: +386 1 2396 710, 2396 720, faks: +386 1 2396 722

*Prijateljce
Mladine Slovenije*

REPUBLIKA SLOVENIJA
VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC

DATUM: 24 -01- 2013

PISMO PODPORE PROJEKTU VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC RS

OB OBRAVNAVI POSEBNEGA POROČILA VARUHA O ZAGOVORNIKU - GLASU OTROKA

PRILoge:

VREDNOTNICE:

ŠT. ZADEVE:

11.9-60/2012-JE

Zveza prijateljev mladine Slovenije je od Varuha človekovih pravic RS že 27. 11. 2012 prejela Posebno poročilo Varuha človekovih pravic RS Zagovornik - glas otroka (Pilotski projekt 2007-2012).

Sporočamo vam, da smo poročilo obravnavali tudi na seji Nacionalnega odbora za otrokove pravice pri ZPMS, dne 23. 1. 2013. Izrazili smo posebno zadovoljstvo, da je Varuh v petih letih razvil povsem novo možnost okrepitve glasu otroka v postopkih pred pravosodnimi in drugimi organi in neposredno pomoč otroku, ko jo najbolj potrebuje.

Povsem podpiramo prizadevanja Varuha, da se ohrani institut Zagovornika. Država je tista, ki mora še v tem letu poiskati zakonsko, sistemsko in dolgoročno rešitev. Dolžna je to storiti tudi na osnovi Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic, ki jo je RS ratificirala že leta 1999. Zlasti je dolžna ob upoštevanju Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah in njenega 4. člena, ki zahteva, da države pogodbenice sprejmejo vse ustrezne zakonodajne, upravne in druge ukrepe za uresničevanje otrokovih pravic. V že omenjeni Evropski konvenciji ima otrok pravico osebno ali prek drugih oseb ali organov zaprositi za posebnega zastopnika v postopkih pred pravosodnimi organi, ki ga zadevajo, kadar notranje pravo nosilec starševske odgovornosti preprečuje zastopati otroka zaradi nasprotja interesov. Ne gre vedno le za nasprotje interesov, temveč mnogokrat tudi za nezmožnost ali nesposobnost roditeljev ali skrbnikov otrok, da bi bili otroku v oporo v vseh postopkih, ki jih zadevajo.

Otrokom so v Republiki Sloveniji pogosto kršene temeljne pravice dostopa do zagovornikov in zastopnikov, kljub temu, da Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih /ZZZDR/ ter Zakon o pravnem postopku /ZPP/ predvidevata postavitev skrbnika za poseben primer, zaupne osebe ali postavitev zastopnika ob koliziji interesov med mladoletnikom in starši. Vendar vemo, da se vse te možnosti malokdaj uporabljajo in da preprosto v našem pravnem redu ne funkcionirajo. O teh težavah so govorili tudi mladi parlamentarci na občinskih in nacionalnih otroških parlamentih. Zahtevali so podporo odraslih vedno, ko so njihovi sovrstniki pred izjemno težkimi življenjskimi preizkušnjami ob ločitvi staršev, ob odločitvah o skrbništvu, v postopkih pred sodiščem ali CSD ali so otroci in mladostniki storilci ali žrtve kaznivih dejanj.

Odbor za otrokove pravice pri ZPMS zato prosi Varuha, da stori vse, kar je v njegovi moči, da zagotovi delovanje vseh zagovornikov tudi v prihodnje, na področju celotne Slovenije, ter ustreznim državnim organom ponovno posreduje predloge in zahteve za sistemsko rešitev problema. Tudi ZPMS bo preko novega projekta Središče za zagovorništvo in informiranje o pravicah otrok in mladostnikov (Središče ZIPOM) in ob sodelovanju z drugimi NVO na področju varstva pravic otrok in mladostnikov, posredovala pobudo državnim organom za ureditev tega vprašanja.

Veseli nas, da je Varuh obdržal in razvijal projekt v okviru svoje institucije. Zagovornik je pomoč in opora otroku, ki ne zmore sam poti do institucij, tudi do Varuha človekovih pravic ne, zlasti tako, kakor

to zmoremo odrasli. Nima dovolj znanj in vedenj ter ni funkcionalno dovolj usposobljen zadostiti zahtevam, da Varuhu posredujejo pobudo za obravnavo morebitnih kršitev otrokovih, človekovih pravic. Zato ocenjujemo, da bi morali v Sloveniji storiti še več za seznanjanje, za informiranje otrok o njihovih pravicah in možnostih njihovega uveljavljanja. Zlasti je nujno podpreti delo zagovornikov ter razviti nove, otrokom prijaznejše oblike komunikacije z institucijami (Varuh, sodišča, CSD, policija...). Na tem področju smo v prihodnje pripravljeni v še večji meri sodelovati tudi z Varuhom.

19. decembra 2011 je Generalna skupščina OZN sprejela še tretji protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o postopkih pred Odborom za otrokove pravice, ki bodo omogočili posameznim otrokom in skupinam otrok, da vložijo pritožbe zoper državo v primerih, ko jim ta ni zadovoljivo rešila njihovih zatrjevanih kršitev pravic iz konvencije in njenih protokolov. Slovenija protokola še ni ratificirala in upamo, da ga bo kmalu. Kljub temu pa bi bilo dobro, ko bi skupaj razmišljali o nujnih aktivnostih za seznanjanje otrok in javnosti o pravicah in poteh uresničevanja pravice iz omenjenega protokola.

Posebej želimo opozoriti tudi na dejstvo, da je ZPMS in naša Komisija za otrokove pravice (danes odbor) pomembno prispevala k začetni zgodovini projekta. Komisija je namreč 16. novembra 2005 organizirala v Cankarjevem domu okroglo mizo z naslovom Otrok pred sodiščem. Vodila jo je Liana Kalčina, predsednica takratne komisije. V uvodnih razmišljanjih (Zdenka Cerar, Martina Jenkole, Vlasta Nussdorfer in Majda Erzar) ter v razpravah so udeleženci okrogle mize v dolgi in polemični razpravi razgrnili številna vprašanja in oblikovali predloge, ki smo jih kasneje naslovili na slovensko javnost ter državne in vladne organe. Ugotovili smo, da se otrok mnogokrat znajde v položaju stranke v postopkih pred pravosodnimi organi, zlasti pred centri za socialno delo, policijo in drugje, kot priča, žrtev ali storilec kaznivenga dejanja. In v teh postopkih vedno ni obravnavan tako, kakor zahtevata Konvencija o otrokovih pravicah in Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic. Kljub zakonskim določilom se v praksi dogaja, da otrok ni obveščen o vseh svojih pravicah in možnostih, ki jih ima. V primerih, ko njegovi starši ali zakoniti zastopniki ne morejo dovolj dobro opraviti funkcije zastopanja njegovih interesov, bi morali otroku omogočiti, da si lahko izbere ali mu je dodeljen zaupnik, zagovornik, ki bo v času celotnega postopka z njim. Bil bi mu v psihološko oporo, mu pomagal in svetoval. Udeleženci smo ocenili, da bi prav Varuh otrokovih pravic lahko razvil, organiziral in koordiniral mrežo strokovno usposobljenih zaupnikov ali zagovornikov otrok, ki bi lahko otroke spremljali v vseh postopkih (pred policijo, tožilstvom, sodiščem, centri za socialno delo).

Ta predlog je kasneje res prevzel in odlično razvil Varuh človekovih pravic RS s pilotnim projektom Zagovornik – glas otroka. Ponosni smo, da je tudi ZPMS med pobudniki, ustanovitelji projekta in da v njem sodeluje tudi več prostovoljk ZPMS. Med njimi je od vsega začetka tudi Majda Struc, članica SIPP (Skupina za izvedbo pilotskega projekta), koordinatorka in zagovornica.

ZPMS izraža pripravljenost sodelovanja pri razvoju zagovorništva otrok v prihodnje.

Liana Kalčina i.r.
predsednica Nacionalnega odbora
za otrokove pravice

Karin Elena Sánchez
generalna sekretarka

Zveze prijateljev mladine Slovenije

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DELO,
DRUŽINO IN SOCIALNE ZADEVE

SLUŽBA ZA ENAKE MOŽNOSTI
IN EVROPSKO KOORDINACIJO

ZAGOVORNIK NAČELA ENAKOSTI

Kotnikova ulica 28, 1000 Ljubljana

VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC RS
DUNAJSKA 65
1000 Ljubljana

REPUBLIKA SLOVENIJA
VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC

DATUM: 03 -01- 2013

PRILOGE:

✓

VREDNOTNICE:

ŠT. ZADEVE:

11.9-6012012-JE

T: 01 369 75 03

F: 01 369 76 67

E: gp.mddsz@gov.si

www.zagovornik.net, www.mddsz.gov.si

Številka: 0701-6/2012/2

Datum: 3.1.2013

**Zadeva: stališča Zagovornika načela enakosti ob posebnem poročilu Varuha
človekovih pravic Zagovornik – glas otroka**

Spoštovana dr. Zdenka Čebašek Travnik, dr. med, varuhinja človekovih pravic,

Zahvaljujem se vam za povabilo k posredovanju stališč in pogledov k vašemu posebnemu poročilu, ki se dotika vprašanja zagovorništva otrokovih pravic. Nanj se z veseljem odzivam.

Iskreno podpiram pobudo pilotskega projekta Zagovornik, glas otroka in dolgoletna prizadevanja Varuha človekovih pravic, vaša osebna prizadevanja in prizadevanja drugih, zlasti nevladnih organizacij ter vrste vidnih strokovnjakov za čimprejšnjo institucionalno ureditev sistema podpore otrokom, ki bi jim omogočili učinkovito biti slišani v vseh zadevah, ki jih zadevajo, zlasti tudi v postopkih, ki se nanašajo na varstvo njihovih pravic. Navedeno vprašanje je ključno za resnično opolnomočenje otrok kot subjektov in ne le objektov pravic (in obveznosti), za implementacijo obveznosti po 12. členu Konvencije o otrokovih pravicah (v nadaljevanju: KOP), zlasti pa tudi za učinkovito zagotovitev, da so otrokove koristi vselej upoštevane. Zagovorniki so nepogrešljivi za učinkovito izvrševanje pravice otroka do dejanskega dostopa do vseh ključnih informacij, do izražanja stališč in mnenj ter pravico biti slišan v vseh postopkih, ki se nanašajo na njegov pravni položaj. Seveda pa nudijo tudi povratne informacije glede povedanega mnenja.

Potreba po taki institucionalizirani podpori otrokom v določenih situacijah je očitna in izhaja iz narave stvari. Zato zagovorništvo otrok ni kakršenkoli "luksuz" in ne more ter ne sme biti le stvar posameznih projektov, kaj šele ljubiteljskega udejstvovanja zanesenjakov, predvsem pa mora postati enako dostopno prav vsem otrokom v Sloveniji. Zagovorništvo otrok je **treba nemudoma urediti s pravnimi ukrepi**, ki bodo učinkovito zavarovali pravice otrok. **Zakonodajalec torej ne bi ustvaril nove pravice, ki je že priznana, ampak jo je dolžan le podrobneje razčleniti ter določiti način njenega izvrševanja ter jo s tem učinkovito zavarovati.** Temeljni problem je pravna praznina, torej prav v tem, da niso podrobneje določeni niti pogoji, niti način izvrševanja, manjka pa tudi postopek uveljavljanja te pravice. Rezultati projekta gotovo ponujajo prav vse potrebne informacije, da se tak zakon nemudoma sprejme. Nikakor ni dovolj, da so z ustavo ali mednarodnimi akti zavarovane človekove pravice le

formalno ali načelno priznane z zakonom. Iz ustave izhaja tudi zahteva po zagotovitvi učinkovitega in dejanskega uresničevanja vseh pravic. Če država ne zagotovi možnosti uresničitve pravic (vključno z varstvom), so pravice dejansko kršene.

Žal pa je pravna neurejenost in nezavarovanost pravice otroka biti slišan **le delček perečih težav, s katerimi se soočamo v prizadevanjih za sistem učinkovitejšega varstva in spodbujanja spoštovanja človekovih pravic otrok**. Kljub temu in prav zato z vso vnemo zagovarjam rešitve, da bi se lahko izpolnile vse mednarodne in notranjepravne obveznosti države na področju varstva človekovih pravic. Zato mi dovolite, da vam posredujem nekaj pripomb iz širšega konteksta institucionalnega sistema za varstvo otrokovih pravic pa tudi človekovih pravic vseh drugih oseb v Sloveniji. Tudi vprašanje varstva slednjih (npr. staršev, svojcev), zlasti v zadevah povezanih z diskriminacijo, še kako močno vpliva na varstvo položaja otrok, na kar nenazadnje opozarja tudi maksima o nedeljivosti, neločljivi povezanosti in soodvisnosti vseh človekovih pravic. Opozoriti želim torej na širše pomanjkljivosti pri zagotavljanju učinkovitega varstva in spodbujanja spoštovanja vseh pravic otrok, ne le pravice biti slišan.

Moj prispevek ima dve temeljni komponenti.

Prva izpostavlja vprašanje **(ne)obstoja in (ne)učinkovitega delovanja** vseh tistih institucij za **varstvo in spodbujanje spoštovanja človekovih pravic**, ki jih je država dolžna zagotoviti, kot to izhaja iz prevzetih mednarodnopravnih obveznosti. V Sloveniji očitno manjka kar nekaj takšnih institucij (institucija za učinkovito varstvo vseh pravic otrok, za spodbujanje varstva pravic oseb z invalidnostmi ter za varstvo pred diskriminacijo), hkrati pa tudi tiste, ki jih sicer imamo, po moji presoji ne delujejo(mo) oz. v danih pogojih ne morejo(mo) delovati dovolj učinkovito. Problem je toliko večji, ker gre pri vseh vprašanjih, ki naj bi jih te institucije pokrivala za presečne (t.i. »cross-cutting«) tematike. Uspešno spopadanje s temi vprašanji terja, poleg ustreznih virov, zlasti specializirana znanja, osredotočenost in vztrajno usmerjanje pozornosti vseh ključnih akterjev na te tematike, saj se sicer zlahka izmaknejo procesom odločanja.

Druga komponenta pa se nanaša na **odsotnost zadostnega in potrebnega strateškega usmerjanja, vodenja in zgleda** glede nekaterih ključnih vprašanj na tem področju. To se kaže kot manko ustreznih politik oziroma strategij na tem področju, čeprav smo se k njihovem sprejetju javno zavezali tudi v mednarodnem prostoru.

Naj sklenem z ugotovitvijo, da kriza pomeni čas sprejemanja težkih in pomembnih odločitev: glede na obstoječe vire je treba odgovorno določiti prioritete ter poiskati načine za doseganje teh ciljev. Ob tem je posebej pomembno, da se odločevalce vztrajno opozarja na upravičene prioritete, zlasti ko gre za teme in položaj ljudi, ki pogosto niso slišani. V nasprotnem se zlahka zgodi, da se kljub krizi raje sledi inerciji, ne pa potrebnem prelomu z dosedanjimi paradigmami (npr. pokroviteljskega odnosa do otrok). In da se nadaljuje s **podcenjevanjem** obsega in teže problemov varstva človekovih pravic in podhranjenosti institucij, ki bi jih morale varovati. Čeprav varovanje in spodbujanje spoštovanja človekovih pravic ni zastoj, pa je po mojem trdnem prepričanju že na srednji rok **mного dražje**, zaradi zamujenih razvojnih priložnosti pa toliko bolj **škodljivo**, če se te naloge zanemari ali pač zgolj odlaga na »boljše čase«. Zato je kriza vselej predvsem **priložnost in izziv**: za tehten premislek in, če stvar vzamemo zares, za proces transformacije, v kateri se mora stari sistem (preživeli vzorci vedenja) umakniti.

Zato je o vseh teh vprašanjih po mojem trdnem prepričanju nujno potrebno razpravljati **hkrati**. Nenazadnje gre za vprašanje (ne)izpolnjevanja prav tistih najbolj temeljnih mednarodnih obveznosti držav¹. Tudi ob osredotočeni javni razpravi o zagovorništvu otrokovih pravic jih je potrebno imeti pred očmi, da se lahko poiščejo kar najboljše možne in predvsem celostne rešitve: da se zagotovijo kar največje sinergije in učinkovitost delovanja vseh institucij, ki s skupnimi cilji delujemo na tem področju.

Zato upam, da bo tudi zagovornikov prispevek koristen, čeprav se vsaj navidez le dotika odprtih vprašanj zagovorništva otrok.

S spoštovanjem,

Boštjan Vernik Šetinc
Zagovornik načela enakosti

¹ Tako npr. General comment No. 12 (2009) CRC/C/GC/12 The right of the child to be heard opozarja v tč. (a) Core obligations of States parties na vprašanje telesa za varstvo otrokovih pravic, poudarja pa tudi potrebo po učinkovitem varstvu pred diskriminacijo, glej npr. para 48, str. 14. Dostopno na <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>.